

De quotatieve sterrenhemel

Vorm en functie van constellaties van echt, helemaal, zo en van

Maarten Bogaards

Bogaards, Maarten (2018). 'De quotatieve sterrenhemel: Vorm en functie van constellaties van *echt, helemaal, zo en van*.' Manuscript. <www.maartenbogaards.nl/papers/2018/bogaards_2018_ms_quotatieven.pdf>

Abstract

Quotative markers are a feature of many languages around the world. In Dutch, it is well known that quotativity is marked by the element *van* 'lit. of'. Although quotative *van* is an extensively studied phenomenon (e.g., Foolen et al. 2006; Coppen & Foolen 2012; Augustinus 2018), less attention has been given to the elements that frequently appear alongside it, viz. *echt* 'really', *helemaal* 'all, totally', and *zo* 'thus, like this'. Based on attested usage on Dutch Twitter, I show that these elements do not merely *support van* in marking quotativity, but in some cases *bear* the quotative marking themselves. Therefore, I propose an alternative view: that instead of a quotative primacy for *van*, Dutch has different *quotative constellations*, which synchronically show speaker-to-speaker variation, and diachronically are likely used increasingly to express quotativity. I put this view into theoretical perspective by approaching the constellations from the standpoint of construction grammar, expressivity in language, and (inter)subjectivity.

Key words: *quotatives, quotative van, depiction, expressivity, intersubjectivity*

1 Inleiding: *echt zo van WTF?*

Op 2 november 2018 deed de 21-jarige Maya Shanti auditie bij TV-talentenjacht *The Voice of Holland*. In dit televisieprogramma—dat al eerder onderwerp is geweest van taalkundig onderzoek (Beliën 2014, 2017)—doen aspirant-zangers en -zangeressen auditie voor een vierkoppige jury, die ieder voor zich beoordelen of zij hem of haar wel of niet goed genoeg vinden om door te gaan naar de volgende ronde. Shanti's zang-kwaliteiten verdeelden de juryleden: rapper Lil Kleine stemde overtuigd voor, terwijl zangeres Anouk faliekant tegen was. Haar reden daarvoor, zo legde Anouk aan Shanti uit, was dat zij 'dat stemmetje wat je opzet, met dat hoop gekreun, [...] echt vréselijk [vond]'. Bij wijze van sneer naar haar drie (allen mannelijke) mede-juryleden voegde Anouk nog toe dat 'alle *dicks* die hebben gedraaid, zoals je ziet, zo gaat dat', oftewel dat de overige juryleden, man zijnde, wél voor het 'gekreun' gevoelig zouden zijn geweest.

Direct na deze uitspraak bracht de camera Anouks collega-jurylid Lil Kleine in beeld, die Anouk aankeek terwijl zij haar uitspraken deed. Dat shot zag er als volgt uit:

Figuur 1 Lil Kleine na Anouks commentaar (*The Voice of Holland*, 2 november 2018)

De opvallende uitspraken van Anouk naar aanleiding van de auditie, de plagerige interactie tussen de juryleden, en de gezichtsuitdrukking van Lil Kleine zoals weergegeven in figuur 1, waren aanleiding tot reflectie op Twitter. Twitteraar @xKITKATRINA poste het fragment met de interactie op Twitter, begeleid door de tekst ‘Anouk SNAPPED #tvoh’. Daarop reageerde een andere twitteraar onder vermelding van de timestamp 0:42—die correspondeert aan het beeld in figuur 1—met de volgende tweet:¹

(1) Lil Kleine **echt zo van** WTF? (@FeyzaKarer, 6 november 2018)

Ook werd getweet over Lil Kleines commentaar, dat weliswaar aanzienlijk positiever was, maar er ook blijk van gaf dat hij Shanti’s naam alweer was vergeten:

(2) Hahaha hij **is echt** “wauw u cute, maar ik care niet genoeg om je naam te onthouden” (@EllisAkosua, 4 november 2018)

Deze zinnen hebben iets opvallends gemeen. In beide wordt een bepaalde reactie aan Lil Kleine toegeschreven: ‘WTF?’ in (1), en ‘wauw u cute, maar...’ in (2). Hierbij is echter geen van beide reacties daadwerkelijk uit Lil Kleines mond gekomen: tijdens het fragment dat (1) becommentarieert was hij stil, laat staan dat hij ‘WTF’ zei; en gedurende zijn feedback als jurylid, waarop (2) reageert, zei hij noch dat hij Shanti ‘cute’ vond, noch dat hij ‘niet genoeg carede’ haar naam te onthouden. Zijn letterlijke woorden waren: ‘Je ziet er goed uit, hoe heet je, hoe heet je ook alweer?’. Vandaar dat in deze tweets meer sprake is van *toeschrijven* dan van *beschrijven*, eerder *ascriptie* dan *descriptie*—hoewel ze natuurlijk wel gemotiveerd zijn door Lil Kleines handelen, en op grond daarvan beoordeeld kunnen worden door de hoorder. Toe- en beschrijving zijn hier op een complexe manier met elkaar verweven.

Het toe- dan wel beschrijven wordt in deze tweets talig op verschillende manieren aangepakt. In (1) vormt *echt zo van* op zichzelf de talige verbinding tussen toegeschrevene en toebeschrevene, in (2) is dat het koppelwerkwoord *zijn* plus *echt*. Zo op het eerste gezicht lijkt sprake te zijn van eenzelfde *functioneel* proces met verschillende *vormvarianten*. Beide kanten van dit fenomeen, vorm en functie, zijn het onderwerp van dit paper. Op beide kanten zijn namelijk aanvullingen te doen op zowel empirisch als theoretisch vlak.

Dit fenomeen is in het verleden beschreven met *van* als primair uitgangspunt, onder verschillende namen (met verschillende focussen): als performatief *van* (Foolen 2006; Van den Toorn 1997; Verkuyt 1976), (semi-)quotatief *van* (Broekhuis & Corver 2015: 687, 704-708; Coppen 2010; Coppen & Foolen 2012; Corver 2015; Mazeland 2006; Van Craenenbroek 2000, 2002), typificerend *van* (Foolen et al. 2006), *van*-citatie (Vecht 2003; Van Alphen 2006), aanhalend *van* (Hoeksema 2006), aankondigend *van* (Welschen 2002) en rapporterend *van* (Hengeveld 1994). Hoewel ‘quotatief *van*’ de meestgebruikte term is, geef ik de voorkeur aan ‘performatief *van*’ en ‘typificerend *van*’, omdat er—zoals in (1) en (2)—vaak geen sprake is van daadwerkelijk citeren, en zulks ook zeker niet per se wordt gepretendeerd. Bovendien wordt de *manier* van quotatie met *van* in vergelijking met andere citeerwijzen (m.n. de indirecte rede) gekenmerkt door performativiteit en typificatie, zoals ik verderop nader zal toelichten. Met deze kanttekening sluit ik me, in ieder geval in eerste instantie, aan bij het nationale en internationale

¹ Tenzij anders aangegeven heb ik de vormen van nadruk (vet- en schuindrukken, enz.) toegevoegd, om zo de relevante fenomenen te markeren.

gebruik om patronen als in (1) en (2) ‘quotatief’ te noemen, maar hierop kom ik terug in het besluit.

Het doel van dit paper is om vorm en functie van de patronen in (1) en (2) te beschrijven, en daarmee aanvullingen te doen op eerdere karakteriseringingen op zowel empirisch als theoretisch vlak. Ik zal voorstellen dat in hedendaags gesproken Nederlands quotativiteit niet zozeer alleen of zelfs primair door *van* wordt gemarkeerd, maar eerder door *quotatieve constellaties* van verschillende (combinaties van) elementen, waaronder *echt* en *zo*—zoals in (1)—en ook *helemaal*, zoals ik verderop zal laten zien. Sterker nog, deze elementen komen ook zónder *van* voor om quotativiteit te markeren, zoals los *echt* in (2) illustreert. De term *constellatie* doet recht aan deze observatie.

Hiernaast gaat de vormkant van dit paper in op de structurele omgeving waarin deze quotatieve constellaties voorkomen: de werkwoorden die aan de constellatie voorafgaan, en het soort uitingen dat erop volgt. In beide gevallen zijn aanvullingen mogelijk op eerdere karakteriseringingen. Zo worden quotatieve constellaties regelmatig ingeleid door houdingswerkwoorden (*zitten*, *staan* en *liggen*), en bieden de constellaties in digitale omgevingen zoals Twitter grote vrijheid om uitingen in zeer brede zin in te bedden: van uitroepen tot emoji, en van clusters aan leestekens tot GIFs.²

Aan de functionele kant van het verhaal zijn de vormelijke eigenschappen van quotatieve constellaties inzichtelijk in theoretisch perspectief te plaatsen door ze te verbinden aan de volgende gebieden: de constructiegrammatica (CG) (Goldberg 1995, 2006; Verhagen 2005a; Hilpert 2014), expressiviteit in taal (Corver 2016; Foolen 2016; Potts 2007), en (inter)subjectiviteit (Boogaart & Reuneker 2017; Ducrot 2009; Van Duijn & Verhagen, te versch.; Verhagen 2005b). Deze drie theoretische gebieden kunnen m.i. bijdragen aan een beter begrip van quotatieve constellaties. Na de vormkant van deze constellaties in kaart te hebben gebracht, beschrijf ik ze daarom in termen van deze benaderingen. Dit levert een completer en meer up-to-date beeld op van combinaties van *echt*, *helemaal*, *zo* en *van*.

De structuur van dit paper is als volgt. In paragraaf 2 behandel ik enige theoretische achtergrond met betrekking tot quotatie en quotatieven (par. 2.1), om vervolgens uitvoeriger in te gaan op wat er al over quotatief *van* is geschreven (par. 2.2). Op basis van deze achtergrond geef ik een geformaliseerd syntagma dat dient om het onderzoeksobject te preciseren (par. 2.3). Paragraaf 3 zet uiteen met welke methode data worden vergaard (en waarom), op basis waarvan vervolgens vorm en functie van de quotatieve constellaties worden beschreven. Dat gebeurt in paragraaf 4 voor drie onderdelen van de vormkant: de werkwoorden die eraan voorafgaan (paragraaf 4.1), de uitingen die erop volgen (paragraaf 4.2), en de verschillende constellaties zélf (paragraaf 4.3). Deze vormeigenschappen, en met name de verschillende vormelijke varianten van de constellaties, verbind ik aan elkaar én aan de functionele kant van het verhaal, vanuit het perspectief van de constructiegrammatica (paragraaf 5). Dan volgt in paragraaf 6 de functie van deze constellaties, specifiek hun expressiviteit (paragraaf 6.1), en hun functies in termen van subjectiviteit en intersubjectiviteit (paragraaf 6.2). Tot slot is paragraaf 7 gewijd aan conclusies en discussie.

² Een GIF (afkorting voor *Graphical Interchange Format*) is een bewegende digitale afbeelding, die een meestal korte (seconden durende) animatie toont die zich eindeloos herhaalt (vgl. Tolins & Sapermit 2016). Verderop in het paper geef ik ook voorbeelden.

2 Achtergrond: quotatie en quotativiteit

2.1 Quotativiteit: (re)productie, uitbeelding, belichaming

In de typologische taalwetenschappelijke literatuur worden elementen als *van*, althans gebruikt zoals in (1), *quotatives* genoemd, d.z. quotatieven. Deze kunnen worden gedefinieerd als talige markeerders van quotatie. Quotatie is op haar beurt niet zo eenvoudig te definiëren; heel basaal betreft het de representatie van taal in en over taal (Vološinov 1973: 115; De Vries 2008; Prior 2015). Hierom noemt Bublitz (2015) quotatie een '*meta-communicative act*', d.i. een communicatieve handeling die op communicatie *zelf* reflecteert. Vanwege de alomtegenwoordigheid en complexiteit van het fenomeen wordt bij nadere invulling heel verschillende conceptuele terminologie gehanteerd. Slechts een greep: *(re)citing*, *impersonating*, *enacting*, *echoing* en *copying* (Bublitz 2015: 2; zie Prior 2015: 695-696 voor nog meer terminologie). Deze termen belichten verschillende kanten van het verschijnsel: *echoing* en *copying* leggen de nadruk op het reproductieve (of als reproductie gepresenteerde) karakter van quotatie, terwijl *impersonating* en *enacting* de uitbeeldende, belichaamde aard ervan accentueren. Over deze twee kanten—reproductie en uitbeelding—verderop in deze paragraaf meer.

Quotatieve elementen zijn veelvoorkomend in alledaagse gesproken taal. Ze worden ook in formelere contexten gebruikt, zoals parlementaire debatten (Foolen et al. 2006: 142). Quotatieven kunnen worden beschouwd als een stilistische keuze, met bijvoorbeeld invloed op de toon van een gesprek, en ook als interpersoonlijk middel, om uitwisselingen persoonlijker en vertrouwder te maken (Terraschke 2013: 59). Ook komen ze in veel verschillende talen van de wereld voor. Voorbeelden zijn *like* 'zoals' in verschillende variëteiten van het Engels (bv. Bogetić 2014; Buchstaller 2001; Rodríguez Louro 2013; Vandelanotte 2012), Duits *so* 'zo' (Golato 2000), Noors *bare* 'slechts' (Opsahl 2002), Russisch *tipa* 'quasi' (Kolyaseva 2018), Pools *że* 'dat' (Guz 2018), en verschillende vormen van *ki-* in het Yucateeks Maya (Lucy 1993). Ook in verschillende Afrikaanse talen zijn quotatieven te vinden (Güldemann 2008). Foolen et al. (2006: 146) noemen meer voorbeelden, en Pascual (2014: 116) geeft een nog uitgebreider overzicht.

Een opmerkelijke constante onder de wereldwijd uiteenlopende manieren van quotativiteit markeren, is dat quotatieven zich doorgaans ontwikkelen uit elementen die al in de taal voorhanden waren (Foolen 2001). Onder die elementen onderscheidt Foolen (2008: 123) vier categorieën: 1. werkwoorden van spreken (bv. *zeggen*); 2. deiktische aanwijzende en modale elementen (bv. Duits *so*); 3. kwantificerende elementen (bv. Engels *all*); en 4. elementen met 'simulatieve' betekenis (bv. Engels *like*), d.w.z. die wijzen op een gelijkenis (cf. Coppen & Foolen 2012: 260). Coppen & Foolen (2012: 260) merken op dat het quotatieve *van* tot de laatste categorie behoort. De elementen die het onderwerp zijn van het huidige paper lijken tot de tweede en derde categorie te behoren: *zo* deiktisch aanwijzend, en *echt* en *helemaal* kwantificerend. In dat opzicht passen ze in het crosslinguïstische plaatje.

Ook opvallend is dat gelijktijdig met de opkomst van het quotatieve *van* in het Nederlands, d.i. vanaf de tweede helft van de twintigste eeuw, gelijksoortige elementen in andere talen in gebruik toenamen (Foolen et al. 2006: 146). In dit kader wordt wel gesproken van de 'new quotatives' (bv. Buchstaller & Van Alphen 2012; Buchstaller 2013; Cheshire & Secova 2017; D'Arcy 2015: 52-53; Lampert 2013).

Quotatieven zijn één manier om *quotations*, d.z. quotaties,³ in het taalgebruik te situeren. Andere manieren zijn de directe en indirecte rede (vgl. Coulmas 1986; Wierzbicka 1974).⁴ Zo zou de tweet in (2) als volgt in de directe rede, de indirecte rede en met het quotatieve *van* geherformuleerd kunnen worden:

- (3) Hij zei: 'ik care niet genoeg om je naam te onthouden.' (directe rede)
- (4) Hij zei dat hij niet genoeg carede om haar naam te onthouden. (indirecte rede)
- (5) Hij zei van ik care niet genoeg om je naam te onthouden. (quotatief *van*)

Ik sluit me hier aan bij de analyse (gangbaar sinds Clark & Gerrig 1990) dat de directe rede in (3) en *van*-quotatie in (5) met elkaar gemeen hebben dat ze *demonstrations* of *depictions* zijn, d.z. *uitbeeldingen*,⁵ in tegenstelling tot het *beschrijvende* karakter van de indirecte rede in (4) (vgl. Clark 2016: 340; Clark & Gerrig 1990; Wade & Clark 1993; Coppen & Foolen 2012). Dat wil zeggen dat (3) en (5) een eerdere uiting uitbeelden in plaats van haar omschrijven, en daarmee naast inhoud ook vorm overbrengen. Anders gezegd: niet alleen *wat* er geuit is, maar ook *hoe*. Dit betekent niet dat uitbeeldende quotatie noodzakelijk een woord-voor-woord- of toon-voor-toon-representatie is van een eerdere uiting, maar wel dat deze eigenschappen van de uiting (ook) als relevant worden voorgesteld voor de gesprekssituatie waarin zij wordt uitgebeeld—op zijn minst relevanter dan in het geval van de indirecte rede. De Vries (2008: 46-47) onderscheidt drie belangrijke kenmerken van de directe rede, die volgens hem evenzeer voor uitbeelding opgaan:

1. **Approximatie:** de quotatie lijkt vormelijk op de eerdere uiting, maar is niet noodzakelijk exact hetzelfde;
2. **Verrijking:** de quotatie kan met subjectieve, evaluatieve informatie van de spreker worden verrijkt;
3. **Uiting in brede zin:** de quotatie hoeft niet per se een eerdere uiting uit te beelden, in de zin dat het geen eerdere gesprekszet hoeft te zijn: ook ingebeelde uitingen, onomatopoeën, situaties, emoties en ideeën kunnen worden uitgebeeld, om maar wat te noemen.

Ik volg De Vries (2008) in dezen: deze drie eigenschappen lijken mij essentieel voor *van*-quotatie. De eerste eigenschap is hierboven al besproken: quotatie hoeft slechts 'het origineel' te benaderen om quotatief te zijn. Clark (2016: 327) gaat een stap verder, door te beargumenteren dat uitbeeldingen in algemene zin slechts 'fysieke analogen' zijn van hetgeen ze uitbeelden: ze modelleren in het hier en nu een handeling in het 'daar en dan'. Specifieker is quotatie veelal *selectief*, in de zin dat bepaalde kenmerken wél worden ge(re)produceerd en andere niet, al naar gelang de conceptualiseringswensen van de spreker (vgl. eigenschap 2, verrijking, verderop). Andere manieren om dit kenmerk te begrijpen zijn in termen van 'constructed dialogue' (Pennesi

³ De letterlijke Nederlandse vertaling *citaten* doet m.i. geen recht aan het feit dat *quotations* geen *verbatim* reproducties van iemands woorden hoeven te zijn; daarom is het wat ongebruikelijkere *quotaties* hier wat mij betreft geschikter.

⁴ Het harde 'direct/indirect'-onderscheid kan om meerdere redenen sterk worden geproblematiséerd, zeker crosslinguistisch gesproken, zie bv. Lu & Verhagen 2015: 186-188. Hier is het om het verschil tussen uitbeelding (direct) en beschrijving (indirect) te laten zien echter wel nuttig.

⁵ *Demonstrations* en *depictions* zijn subtiel verschillende noties, die ik hier in de Nederlandse vertaling *uitbeeldingen* laat samenvallen. De term *depiction* is breder dan *demonstration*, in de zin dat de laatste een subtype van de eerste is. Onder *depictions* vallen in principe alle uitingen die niet descriptief of indicatief zijn, bv. gebaren, gezichtsuitdrukkingen, zelfs 'doen alsof'-spel van kinderen, en als type *demonstration* ook quotatie (Clark 2016: 324; vgl. eigenschap 3 van De Vries 2008).

2007; Tannen 1986: 313; Tannen 1989), d.w.z. dat als gereproduceerd voorgestelde uitingen in conversatie *geconstrueerd* kunnen worden, en dus niet simpelweg een kopie (hoeven te) zijn van een eerdere uiting; en in termen van ‘fictive interaction’ (Pascual 2014; Pascual & Sandler 2016), d.w.z. dat het ‘geraamte’ van de face-to-face-conversatiestructuur (viz. gespreksbeurten en spreekstijl) in grote mate bepalend is voor de structuur van taal op allerlei niveaus. Dit is in het geval van *van*-quotatie duidelijk zichtbaar: het is een manier van conceptualiseren die de vorm aanneemt van een gesprekszet.

De tweede eigenschap houdt verband met *waarom* uitbeeldingen typisch slechts approximatief zijn: een spreker kan door vorm en/of inhoud te tweakken die kanten van de uiting belichten die zij relevant of juist acht. Potts (2007a: 405-406) onderscheidt in dit verband de zogenaamde ‘regular meaning’ en ‘speech-report meaning’ van quotatie, oftewel de propositionele inhoud tegenover vormelijke eigenschappen zoals uitspraak, die ‘contrasting entailments’ kunnen hebben. In termen van Langacker (1987; 2008) is dit een kwestie van *construal*: door bepaalde elementen van vorm en inhoud van een uiting te presenteren, wordt de hoorder uitgenodigd op een bepaalde manier naar het object van conceptualisering te kijken, en zo het perspectief van de spreker (deels) over te nemen.

Dit principe kan aan de hand van de *The Voice*-casus uit de inleiding worden geïllustreerd: de gezichtsuitdrukking van Lil Kleine in figuur 1 wordt door de twitteraar in (2) geconceptualiseerd als de uitroep ‘WTF?’. In deze *construal* worden de betekenisassociaties van ‘WTF’—volgens de dikke Van Dale⁶ verbazing en ergernis—ingezet om in Lil Kleines reactie verbazing en ergernis te benadrukken (of misschien zelfs te construeren). Dit zijn subjectieve en evaluatieve ‘verrijkingen’ afkomstig van de twitteraar. Omdat Lil Kleine deze woorden nooit daadwerkelijk uitsprak, lijken de eigenlijke gezichtsuitdrukking en dier approximatie vrij ver van elkaar af te staan. Dit is geen probleem voor dit type quotatie, integendeel: dat dit ook mogelijk is, is er juist een typerende eigenschap van.

In deze casus is de derde eigenschap in feite al naar voren gekomen: een gequoteerde uiting hoeft geen uiting in enge zin te zijn, d.i. een talige gesprekszet uit het verleden, maar kan ook neerkomen op zoiets als de gezichtsuitdrukking in figuur 1. De term *uiting*, die voor de beschrijving van quotatieve constellaties nuttig is als abstractie over hetgeen er op elementen als *zo* en *van* volgt (zie par. 2.3), moet hier daarom in heel brede zin worden opgevat. Naast emotie, waarop het ‘WTF’ in (2) neerkomt, kunnen ook vrij abstracte entiteiten als situaties en ideeën middels dit soort quotatie worden geconceptualiseerd.

Om de algemene theoretische bespreking van quotatieven in deze paragraaf af te sluiten, is het nog zinvol het idee van *belichaming*, dat al eerder in relatie tot de uitbeeldende aard van quotatieven is genoemd, nader toe te lichten. *Belichaming*—*embodiment* of *embodied meaning* in het Engels—wil zeggen dat uitbeelding haar zeggings- en uitdrukkingskracht niet alleen in woorden situeert, maar potentieel juist ook in lichaamshandelingen, zoals gezichtsuitdrukkingen, bewegingen, en zelfs mini-optredentjes (cf. Streeck 2002; Clift 2014; Clark 2016). Clark (2016) geeft een hele reeks voorbeelden; één ervan komt uit een *New Yorker*-reportage, en gaat over een aantal valken die hun nest op een hinderlijke plek op een gebouw in New York hadden gebouwd:

- (6) “In L.A., they would have—” He leveled a finger at some imaginary nestlings and made a gun-cocking sound. (Clark 2016: 324)

“In L.A. [Los Angeles] hadden ze die—” Hij richtte een vinger op wat denkbeeldige vogeltjes en maakte een geluid alsof hij een geweer afschoot.

⁶ Dikke Van Dale Online: <https://pakket7.vandale.nl/zoeken/zoeken.do>, bezocht op 22 december 2018.

In (6) beeldt de spreker het afschieten van de valken af door middel van de vorm en beweging van zijn hand, gepaard met een onomatopoëtische nabootsing van een gewoershot. In plaats een symbolische structuur het werk te laten doen, bv. 'In L.A. hadden ze die afgeschoten', brengt de spreker deze informatie over door haar te *belichamen*: zijn hand is eventjes een geweer, en zijn tongklak een schot. Het wezenlijke verschil met beschrijving is hier dat belichaamde handelingen als handbewegingen en gezichtsuitdrukkingen het symbolische verkeer van een *beschrijving* slechts onder-steunen, terwijl ze bij *uitbeelding* een cruciaal onderdeel ervan vormen; ze moeten (ook) op zichzelf worden geïnterpreteerd. In (1) en (2) gaat dit nog een stap verder dan in (6): door via de quotatieve elementen reacties aan Lil Kleine toe te schrijven, gaan de twitteraars even in zijn schoenen staan; heel even *belichamen* ze hem in hun uitbeelding van zijn handelen. Om (1) en (2) te begrijpen, moet de hoorder er tijdelijk mee akkoord gaan dat de spreker Lil Kleine *is*, om deze 'afpraak' vervolgens weer te ontbinden. Dit klinkt verregaand, maar het is in feite een heel dagdagelijkse manier om in taal te conceptualiseren (vgl. Clark 2016: 324-325). In de gebarentaalwetenschap, om daar een handige term van te lenen, wordt voor deze eigenschap van uitbeelding en quotatie wel de term *role shift* gebruikt, oftewel rolwisseling (bv. Quer 2011; Schlenker 2017). Via *role shift*, meestal gemarkeerd door kijkrichting, worden in gebarentalen o.a. handelingen en houdingen aan derden toegeschreven. In deze terminologie wordt in gevallen als (1) en (2) dus even van rol gewisseld.

Samenvattend heb ik hier een opvatting gepresenteerd van quotatie in het algemeen en quotativiteit in het bijzonder als een vorm van uitbeelding, die typisch belichaamd is. Die uitbeelding kan gepresenteerd worden als reproductie van een eerdere uiting, en verrijkt zijn met subjectieve en evaluatieve informatie afkomstig van de spreker. Belangrijk is ook dat quotatieven het de spreker toestaan een uiting in zeer brede zin in te bedden. Deze eigenschappen hangen met elkaar samen: uitbeelding, en zeker belichaamd uitbeelding, heeft betrekking op een heel scala aan typen uitingen—van simpelweg de mondelinge (re)productie van iemands woorden tot een serie lichaams-bewegingen, d.i. de uiting in brede zin; en het complexe (re)productieproces van eerdere, toekomstige of denkbeeldige 'brede' uitingen dat bij quotatieven speelt, stelt de spreker in staat referentialiteit en evaluativiteit met elkaar te vervlechten, om zo een construal te presenteren die de hoorder uitnodigt in het perspectief van de spreker mee te gaan.

2.2 *Het quotatieve van: similitiviteit, approximatie, typificatie*

Het Nederlandse quotatieve *van* is al enige decennia onderwerp van taal-wetenschappelijke en ook populaire belangstelling. Verkuyl (1976) wees in een squib voor het eerst op het fenomeen, en sindsdien is de aandacht toegenomen, uitmondend in een geheel aan quotatief *van* gewijde conferentiebundel (d.i. Koole et al. 2006; zie Foolen et al. 2006: 138 voor een overzicht tot 2006). Sinds 2006 is het onderwerp nog opnieuw bezocht door Van Alphen (2008), Coppen (2010), Coppen & Foolen (2012), en Corver (2015); en momenteel doet Liesbeth Augustinus met computationele technieken onderzoek naar het quotatieve *van*, met een focus op gebruik in het Belgisch Nederlands (zie Augustinus 2018).⁷

In de vorige paragraaf stelde ik al dat het quotatieve *van* tot de 'similitieve' elementen wordt gerekend (Coppen & Foolen 2012). De redenering daarachter is dat *van* als voorzetsel

⁷ Wat betreft *van*-quotatie verschilt het Belgisch Nederlands in meerdere opzichten van Nederlands Nederlands, die nog niet allemaal helder in kaart gebracht zijn. Eén opvallend verschil is dat *van* in het Belgisch Nederlands door een infinitiefcomplement gevolgd kan worden, bv. *Ik vroeg nog van even te wachten* (Augustinus 2018: 26). Dit is in het Nederlands Nederlands uitgesloten. In dit paper ontbreekt de ruimte om op deze verschillen in te gaan.

simulatieve betekenis kan hebben, bv. (7) *Ik zag iets van blauw in dat schilderij* (Coppen & Foolen 2012: 263-264). In (7) drukt *iets van blauw* niet zomaar 'blauw' uit, maar iets wat erop lijkt, d.i. iets simulatiefs. Coppen & Foolen (2012: 264) noemen dit gebruik 'its [similative] pre-quotative function', oftewel een mogelijke tussenstap van het prototypische bezittelijke gebruik van het voorzetsel naar zijn rol als meer gegrammaticaliseerde quotativiteitsmarkeerder. Hieraan wil ik nog een 'pre-quotatief' gebruik toevoegen: *van* plus een aanwijzend element, bv. *die* of *zulke*, dat meer een approximatieve dan een simulatieve betekenis heeft. Zinnen (8) en (9), afkomstig van Haeseryn et al. (1997: 317), illustreren dit gebruik:

(8) Ze loopt altijd in **van zulke** gekke kleren rond.

(9) Hebt u nog **van die** chocola met hele nootjes?

Volgens Haeseryn et al. (1997: 317) is de betekenis van zinnen als (8) en (9) 'te omschrijven als "[van die/zulke/enz. X], je weet wel"'. De functie komt er dus op neer bij de hoorder een concept te activeren dat als vooraf gedeeld wordt voorgesteld met de spreker, oftewel dat een onderdeel is van hun *common ground*: in (8) wordt gewezen op een categorie kleding die als 'gek' dient te worden geëvalueerd; en in (9) wordt op een subset aan chocolade gedoeld met een bepaald ingrediënt. In beide gevallen slaagt de communicatie alleen als spreker en hoorder inderdaad het concept (denken te) delen; zo niet, dan zou op (8) bijvoorbeeld gereageerd kunnen worden met *Wat voor kleren bedoel je precies?* De 'weet je wel'-betekenis van 'van die'-zinnen wordt geëxpliciteerd in het Engelse *you know* 'weet je', dat frequent in combinatie met het quotatieve *like* wordt ingezet (vgl. Jucker & Smith 1998; Erman 2000).

Voor de huidige bespreking van quotativiteit is het relevant te herkennen dat 'van die'-zinnen approximatief zijn: ze geven geen gepreciseerde omschrijving, maar benaderen deze alleen, en impliceren aan de hoorder dat zij op grond van voorgestelde gedeeldheid aan de gegeven approximatie genoeg zou moeten hebben. In dat opzicht zou dit pre-quotatieve gebruik van *van*, naast het hierboven besproken simulatieve gebruik, een approximatieve tussenstap kunnen vormen naar het quotatieve gebruik toe. Het is bovendien niet ondenkbaar dat beide pre-quotatieve gebruiken ook synchroon nog gelden als verwante constructies, d.w.z. dat de 'iets van X'- en 'van die X'-constructies op grond van hun vormelijke en functionele (d.i. simulatieve en approximatieve) overeenkomsten met het quotatieve *van* in de taalkennis van Nederlandssprekenden aan elkaar verbonden zijn. Dit idee geef ik in paragraaf 5 (constructiegrammatica) handen en voeten in de vorm van een constructienetwerk (vgl. bv. Goldberg 2006). Voor nu is het basale idee belangrijk dat *van* in andere gebruiken dan het quotatieve ook simulatief en approximatief functioneert, wat verklarende waarde kan hebben voor de *entrenchment* van quotatief *van* vanuit zowel diachroon als synchroon perspectief.

Foolen et al. (2006: 142-146) noemen vijf 'pragmatische functies' van het quotatieve *van*, waarbij de laatste vier voortkomen uit de eerste, centrale functie, *typificatie*. Ik bespreek hier de eerste vier; de vijfde is 'het vergemakkelijken van spreken en begrijpen' (Foolen et al. 2006: 145-146), dat m.i. verder voor zich spreekt.

1. **Typificatie:** quotatief *van* duidt aan dat hetgeen volgt als 'token' moet worden opgevat voor een 'type', d.w.z. dat het niet zozeer een letterlijke reproductie is van een uiting, maar eerder een 'typische', benaderende instantiatie daarvan;

2. **Positieve beleefdheid:** door via typificatie de hoorder uit te nodigen een type te herkennen, zoeken spreker en hoorder samen naar *common ground*, wat de onderlinge band kan versterken (vgl. Brown & Levinson 1987);
3. **Negatieve beleefdheid:** door via typificatie niet te direct te zijn, kan de spreker ‘de eigen ruimte en status van de hoorder respecteren’ (Foolen et al. 2006: 144);
4. **Expressiviteit:** typificatie kan ‘een geschikte “opstap” vorm[en] voor een expressieve “overlay” ’ (Foolen et al. 2006: 145), doordat het overdreven (re)productie faciliteert. Belangrijk is hier dat expressiviteit goed samengaat met typificatie, maar typificatie niet per se expressief hoeft te zijn.

De eerste functie brengt de eerder besproken ‘simulatieve’ en ‘approximatieve’ eigenschappen van quotatie en quotativiteit samen in het quotatieve *van*: zowel de gelijkende als de benaderende kant is in typificatie aanwezig. Met andere woorden: similitiviteit en approximatie spelen bij het quotatieve *van* zowel een syntagmatische rol (in de vorm van typificatie) als een paradigmatische rol (bij resp. ‘iets van’- en ‘van die’-patronen).

De tweede functie is in het kader van ‘*van die X*’-constructies al voor approximatie besproken. De zoektocht naar *common ground* die waarop approximatie aanstuurt, wordt dus ook door typificatie geactiveerd. Dit is te verwachten indien approximatie wordt begrepen als een eigenschap van typificatie. De derde functie betreft de tegengestelde beweging—geen toenadering, maar afstand—, die een kenmerk is van de indirecte aard van typificatie. Deze twee bewegingen kunnen m.i. ook in één en dezelfde uiting gaande zijn; ze sluiten elkaar niet uit.

De vierde functie sluit aan bij de eerder besproken eigenschappen ‘verrijking’ en ‘brede uiting’. Expressiviteit—that Foolen et al. (2006: 145) definiëren als ‘emotionele betrokkenheid’—wordt door *van* gefaciliteerd door het brede scala aan uitingen dat erop kan volgen (bv. losse uitroepen, die typisch expressief zijn), inclusief presentatie-kenmerken (dynamiek, toon, lichaamsbeweging, enz.), en het feit dat dit alles sterk subjectief en evaluatief ‘verrijkt’ kan zijn. Hier tekenen Foolen et al. (ibid.) wel bij aan dat nog onduidelijk is of *van*-quotatie regelmatig of sterker met expressiviteit samengaat dan de directe rede zonder *van*. Deze empirische vraag is nog niet beantwoord. Paragraaf 6.1 gaat verder in op de expressiviteit van quotatieve constellaties op basis van recentere literatuur over het onderwerp (bv. Corver 2016; Foolen 2016), en de resultaten van het huidige corpusonderzoek.

Ten slotte ga ik nog in op de structuren waarin het quotatieve *van* voorkomt. Coppens & Foolen (2012) onderscheiden er drie, op basis van het element dat de ‘trigger’ vormt, d.w.z. waarmee het quotatieve *van* een verbinding aangaat. De drie mogelijke elementen zijn 1. een werkwoord, zoals in (10); 2. een naamwoord, zoals in (11); en 3. het ontbreken daarvan, d.i. een losse *van*-constructie, zoals in (12). De voorbeelden zijn afkomstig van Coppens & Foolen (2012: 265-267); de asterisk buiten de haken geeft aan dat het element tussen de haken niet kan worden weggelaten.

(10) Papa **zei** (van) ‘ik ga de zolder opruimen en veel weggooien’.

(11) Ik deed het met een **gevoel** *(van) ‘had dit zo gemoeten?’

(12) Veel studiegenoten reageerden laconiek, zo van ‘ja, ja, zal wel’.

In (10) wordt quotatief *van* getriggerd door *zei*. Naast ‘reporting verbs’ als *zeggen* en *denken* vervullen volgens Coppens & Foolen (2012) ook werkwoorden van waarneming (bv. *horen*) en gevoel (bv. *zich schamen*) deze rol. Opvallend aan dit type is volgens hen dat quotatief *van* optioneel is; inderdaad kan het in (10) worden weggelaten. Anders is dit bij een substantieve

trigger, zoals in (11), waarin *van* juist verplicht is. In gevallen als (12) tot slot voegt quotatief *van* een uiting asyndetisch toe, ‘to paraphrase or illustrate the content of the [preceding] sentence in a more informal, involved way’ (Coppen & Foolen 2012: 267). Hierbij gaat *van* vaak vergezeld van *zo*, wat Coppen & Foolen een ‘demonstrative’ noemen, d.i. de tweede categorie van Foolen (2008): deiktische demonstratieve en modale elementen, waartoe ook Duits *so* behoort. Hieraan wil ik toevoegen dat *zo*—en meer nog *echt* en *helemaal*, waarop ik vanaf paragraaf 3 uitgebreider inga—wél in het werkwoordelijke en zeker in het losstaande patroon kunnen voorkomen, maar lastiger of zelfs níet in het naamwoordelijke. Voor mijn taalgevoel is *zo* in het naamwoordelijke patroon optioneel, maar ongebruikelijker dan in het werkwoordelijke of losstaande, en zijn *echt* en *helemaal* zelfs uitgesloten. Dit wordt geïllustreerd door (13); de asterisken binnen de haken geven aan dat het element ertussen niet kan worden toegevoegd.

(13) Ik deed het met een **gevoel** (*echt) (*helemaal) (zo) *(van) ‘had dit zo gemoeten?’

Een interessante bijkomstige observatie in dit verband is dat *echt* en *zo* wél in het ‘*van die X*’-patroon voorkomen, zoals in de tweets in (14) en (15). Dit verleent verdere onderbouwing aan de opvatting dat ‘*van die X*’- en quotatief *van*-patronen verwant zijn, zeker synchroon.

(14) Soms heb ik **echt zo van die** momenten da ik besef hoe faaacking gelukkig ik ben (@melserrrruys, 24 juli 2018)

(15) Al paar keer tweet beginnen typen. Maar nee, laat maar. **Echt zo van die** dagen dat je beter twitter even bant... man man... (hanna_nys, 21 juni 2018)

Opvallend in al het bovengenoemde eerdere werk is het primaat dat min of meer stilzwijgend aan *van* wordt toegekend als markeerder van quotativiteit, terwijl ook andere woorden in het quotatieve patroon voorkomen, of zelfs op zichzelf quotativiteit markeren, zoals *echt* in (2). Dit gegeven wordt in de literatuur enkel gesignaleerd. Zo merken Coppen & Foolen (2012: 262) op dat *zo* samen met *van* en ook op zichzelf quotativiteit kan markeren, zoals in de volgende opeenvolging uit het Corpus Gesproken Nederlands (CGN). De context is lootjes trekken voor Sinterklaas.

(16) a. dan **zeg** ik **zo** “ik weet lekker wie iedereen heeft en jullie weten niet wie ik heb”.
b. dus wij **zo** “nou Bram wie heeft wie dan?”

Hoewel Coppen & Foolen (2012: 262 ff.) stellen dat dit gegeven ‘important to note’ is, kiezen ze ervoor enkel op *van* te focussen (net als hun voorgangers). Vervolgens laten ze aan de hand van taalhistorisch onderzoek zien dat *van* in dit soort gebruik ver teruggaat: zeker tot in de zestiende eeuw. Diachroon gezien is een quotatief of performatief primaat voor *van* dus niet zo vreemd, maar synchroon staat daar tegenover dat ten minste drie elementen samen met *van* en—in bepaalde combinaties—ook op zichzelf quotativiteit markeren. Die elementen zijn, zoals al opgemerkt, *echt*, *helemaal*, en *zo*.⁸ De volgende greep uit Twitter dient om dit vormelijke gegeven te illustreren. Hierbij is (24) een herhaling van (2).

⁸ Het lijkt erop dat ook andere elementen vaak in quotatieve patronen opduiken, zoals *een beetje*, *ook* en *gewoon*. De cruciale vraag is of (en eventueel welke van) zulke elementen *zél*f als quotatieven gezien kunnen worden, of dat ze als soort van quotatieve bepalingen optreden (bv. als performatieve intensiveerders), of zelfs dat ze non-quotatieve bepalingen zijn die toevallig vaak in combinatie met quotatieven gebruikt

- (17) En ik helemaal vertellen dat ik haar ontmoet heb en hij is echt een dikke film fan dus hij **echt** WAT (@taronegertuns, 23 februari 2014)
- (18) OMG! Hij ging toen tegen mij praten omdat een vriendin zei van 'omg ken je hem niet?!' dus hij **helemaal** 'schande echt waar'. (@vrouwhaverkamp, 13 februari 2013)
- (19) hahah ! ik zat **echt zo**: NEE ZEG NEE! YEEEEESSSS!!! JAAAAA HIJ IS DOOD JAAAA (@lloveredrosess, 1 maart 2012)
- (20) soms zijn daar echt mensen bij die ge goe kent (dacht goe te kennen) en dan denkt ge **echt van**: wow (@llanakoot, 10 december 2018)
- (21) Okee ik las zojuist een van m'n eigen tweet en zat **helemaal van** 'woooowww me two gurl!' en toen zag ik dat het m'n eigen account was en wou ik ff huilen 😂😂😂 (@awkwardishannah, 8 september 2018)
- (22) Ik **echt helemaal zo**: "hahaha, kijk. Dit is zo grappig." En die zaten daar ook echt zo keidroog naar dat filmpje te staren. (@LotteKoendering, 23 juli 2016)
- (23) omggg ik vond het nieuws zo leuk echt congratzzz ik zit thuis **echt helemaal zo van** omggggg (@nlgirlgamer, 17 december 2016)
- (24) Hahaha hij is **echt** "wauw u cute, maar ik care niet genoeg om je naam te onthouden" (@EllisAkosua, 4 november 2018)

Deze voorbeelden suggereren dat naast *zo* en *van*, ook *echt* en *helemaal* met het performatieve patroon te maken hebben. In (23) komen zelfs alle vier de elementen naast elkaar voor, wat een soort performatieve cluster oplevert. Zoals ik in de inleiding al voorstelde, noem ik het fenomeen dat zinnen (17)-(24) illustreren *quotatieve constellaties*.

In paragrafen 2.1 en 2.2 heb ik in kaart gebracht wat er al geschreven is over vorm en functie van quotatie en quotativiteit in het algemeen, en van quotatief *van* in het bijzonder. Daaruit is een aantal eigenschappen naar voren gekomen, dat ik hier voor het gemak van de lezer nog even herhaal:

1. Approximatie en similitiviteit (paradigmatisch), en typificatie (syntagmatisch);
2. Uitbeelding, belichaming, expressiviteit en performativiteit;
3. Subjectieve en evaluatieve verrijking;
4. Conceptualisering van uitingen in brede zin;
5. Manoeuvreren binnen positieve en/of negatieve beleefdheid;
6. Structureel verschillende mogelijke triggers (werkwoordelijk, naamwoordelijk, losstaand);

worden. Vanwege de complexiteit van dit vraagstuk, en het feit dat 'quotatieve constellaties' niet eerder als zodanig benaderd zijn, beperk ik me hier naast *van* tot de drie elementen *echt*, *zo* en *helemaal*, zonder pretentie van uitputtelijkheid. De cruciale vraag naar de status van deze drie elementen behandel ik in paragraaf 5; met betrekking tot elementen anders dan deze drie laat ik haar in dit paper rusten.

7. Regelmatig gecombineerd met verschillende andere elementen—waaronder *echt*, *helemaal*, en *zo*—die bovendien ook op zichzelf quotativiteit lijken te kunnen markeren: dit roept de vraag op of een primaat voor quotatief *van* terecht is, of dat eerder van verschillende quotatieve constellaties gesproken moet worden.

2.3 Syntagma en formalisering

Om in paragraaf 3 en verder constellaties van *echt*, *helemaal*, *zo* en *van* empirisch te gaan onderzoeken, is het tot slot nog nuttig op basis van de achtergrond in deze paragraaf een geformaliseerd syntagma op te stellen dat dient als geabstraheerde representatie van het onderzoeksobject. Hiervoor volg ik Mazeland (2006: 354), die stelt dat het quotatieve *van* fungeert als ‘quotative frame that projects a citation with a typifying function’. In navolging van Mazeland ga ik ervan uit dat quotatieve constellaties een kader oproepen waarin bepaalde uitingen kunnen worden gepresenteerd (met de eigenschappen aan het slot van par. 2.2). Concreter bedoel ik daarmee dat *van*, en *zo*, en *echt zo van*, enz., de verwachting bij de hoorder wekken dat de spreker iets typificerends (en mogelijk sterk expressiefs, performatiefs, enz.) gaat uitbeelden. Dat stelt beperkingen aan welke uitingen erop kunnen volgen, en beïnvloedt hoe ze geïnterpreteerd zullen worden, allemaal op basis van een verwachtingspatroon dat taalgebruikers op grond van hun ervaringen met quotatieve patronen hebben geconstrueerd. Uitgaand van het quotatieve *van* alleen ziet zo’n syntagma er als volgt uit; U staat voor ‘uitbeelding’ (met alle bovenstaande geassocieerde eigenschappen 1-7):

(26) [*van* U]

Het doel van dit onderzoek is echter om ook de elementen *echt*, *helemaal* en *zo* een plaats te geven in de beschrijving. Omdat de elementen zowel in combinaties als op zichzelf quotativiteit lijken te markeren, kies ik hier voor een formalisering met schuine strepen, die vooralsnog staan voor alle mogelijke combinaties. Een belangrijke observatie hierbij is dat de elementen een vast volgordepatroon lijken te kennen: niet alleen sluit *van* de reeks altijd af, ook de elementen die daaraan voorafgaan vertonen geen variatie in hun plaats in de constellatie (bv. **helemaal echt zo van* of **echt zo helemaal van*). Deze vaste volgorde—*echt helemaal zo van*—is in het syntagma in (27) aangehouden.

(27) [*echt/helemaal/zo/van* U]⁹

Ton van der Wouden (p.c. in Foolen et al. 2006: 140) wees er in 2006 al op dat in het Corpus Gesproken Nederlands (CGN) *zo* ook het ‘dragende element’ van het patroon kan zijn, d.i. dat het

⁹ Merk op dat dit syntagma het patroon *hebben zoiets van U* uitsluit, dat door Coppen (2010) is beschreven als de ‘heb-zoiets-van-constructie’. Dit patroon lijkt mij ongetwijfeld gerelateerd aan de quotatieve constellaties die ik hier onderzoek, maar minder nauw verwant dan combinaties van *echt*, *helemaal*, *zo* en *van* onderling. De verschillen zijn namelijk uitgesprokener, zowel formeel als functioneel: de werkwoorden zijn in het *zoiets*-patroon veel beperkter, naast *hebben* vooral *krijgen* en *houden*; en *zoiets* kan niet uit het patroon verwijderd worden, terwijl het bij de quotatieve constellaties die hier onderzocht worden niet altijd kan worden ingevoegd (bv. wel bij *zeggen*, maar niet bij *zitten*). Functioneel gezien vertolkt het *zoiets*-patroon een ‘bericht van de innerlijke stem’ (Coppen 2010), terwijl quotatieve constellaties in principe uitingen uitbeelden (zie par. 4.1). Op deze kwestie kom ik kort terug in paragraaf 5, waar ik de verschillende constructies besproken in dit paper (bv. ook *van die X* en *iets van X* uit deze paragraaf) aan elkaar relateer in termen van de constructiegrammatica.

op zichzelf het quotatieve kader kan oproepen. In de volgende paragrafen onderzoek ik onder meer of alternatieve combinaties van de elementen in (27) ook quotativiteit kunnen ‘dragen’.

3 Methode: constellaties spotten aan de quotatieve sterrenhemel

Constellaties van *echt*, *zo*, *helemaal* en *van* worden hier onderzocht aan de hand van corpusonderzoek. Quotatief *van* komt vooral in informele spraak voor (Foolen et al. 2006: 137; Coppen & Foolen 2012: 271), dus het gebruikte corpus moet dat soort taalgebruik bevatten, of het ten minste benaderen. Hoewel het Corpus Gesproken Nederlands (CGN) hieraan voldoet, is het daarin opgenomen materiaal inmiddels alweer zo’n twintig jaar oud.

Om recenter taalgebruik te vangen, is er hier voor gekozen Nederlandse tweets op Twitter als corpus te gebruiken. Taalgebruik op Twitter benadert informele gesproken taal: hoewel het een visueel medium is, zijn de uitingen net als bijvoorbeeld WhatsApp-gesprekken en persoonlijke geschreven correspondentie eerder ‘conceptueel gesproken’ dan ‘conceptueel geschreven’ (vgl. Koch & Oesterreicher 1985; Wikström 2017). Voor een uitgebreider overzicht van het platform en de mogelijkheden die het biedt, alsook een kritische bespreking van het gesproken karakter van *Computer Mediated Communication* (CMC) als Twitter, zie Wikström (2014). Voor dit onderzoek ga ik ervan uit dat taalgebruik op Twitter gesproken taal in zulke mate benadert, dat er gegeneraliseerd kan worden naar gesproken taal in het algemeen (uiteraard in zoverre dat dit los van de medium-kwestie verantwoord is).

Twitter biedt hier bovendien uitkomst omdat quotatieve constellaties er frequent worden gebruikt. Het is in dit verband opvallend dat Coppen & Foolen (2012) maar weinig quotatief *van* tegenkwamen in chats en op internetfora; Twitter staat er vol van, zo bleek uit het eerste vooronderzoek dat bijvoorbeeld zinnen (17)-(24), en de casus uit de inleiding opleverde. Ook de Engelse quotatiefmarkeerders *like*, *all* en *went* komen veel voor op het platform (Wikström 2014).

Tegelijkertijd levert het gebruik van Twitter een methodologische uitdaging op: taalgebruik op het platform is niet getagd (op bv. woordsoort of syntactische verbanden), waardoor er geen specifiek gebruik van *echt*, *zo*, *helemaal* of *van* kan worden gespecificeerd. Omdat Augustinus (2018) getagde corpora gebruikt, waaronder het CGN, is zij hier in haar onderzoek bijvoorbeeld wél toe in staat. De elementen *echt*, *helemaal*, *zo* en *van* zijn op Twitter (net als in het algemeen) evenwel hoogfrequent in non-quotatieve gebruiken, waardoor zoekopdrachten op losse elementen onwerkbaar ruis produceren. Hetzelfde geldt zelfs voor sommige combinaties, zoals *echt helemaal van* (dat voornamelijk *echt helemaal van het padje* oplevert).

De methodologische beslissing die ik hier neem is om in eerste instantie een corpus samen te stellen op basis van een betrekkelijk ruisloze zoekopdracht, namelijk *echt zo van*. Hoewel ook deze zoekopdracht ruis oplevert (bv. *ik geniet hier echt zo van*), is deze alleszins werkbaar, zeker in vergelijking met de andere potentiële zoekopdrachten. Dit maakt het mogelijk de vormelijke aspecten van de quotatieve constellatie *echt zo van* in kaart te brengen: de werkwoorden die eraan voorafgaan met de subjecten die erbij horen, en de typen uitingen die erop volgen. Voor een kwantitatief overzicht hiervan neem ik de 500 laatste Nederlandse tweets met een quotatief gebruik van *echt zo van* erin sinds 15 december 2018. Dit dient als empirische bron voor de vormelijke beschrijving van quotatieve constellaties in paragraaf 4.

Vervolgens neem ik de drie frequentste werkwoorden die *echt zo van* vergezellen, en ga na of ze—in enkelvoudige preteritumvorm—ook met andere quotatieve constellaties voorkomen. De toevoeging van een vervoegd werkwoord vermindert de ruis namelijk aanzienlijk. Omdat alle combinaties van deze elementen echter al veertien verschillende constellaties vormen, wat

vermenigvuldigd met drie werkwoorden 42 zoekopdrachten oplevert, worden voor deze aanvullende zoekopdrachten geen kwantitatieve overzichten opgesteld; ze vormen enkel een test om te inventariseren of de combinatie überhaupt voorkomt. Hiertoe worden voor elke zoekopdracht de laatste 250 hits onderzocht sinds 15 december 2018; indien zich hiertussen geen quotatief gebruik bevindt, wordt de constellatie gemarkeerd als ‘niet geattesteerd’. Het laatst geattesteerde gebruik wordt ter illustratie van de constellatie in kwestie bijgevoegd.

Dit procedé—een corpus van 500 voorkomens van quotatief *echt zo van*, en een inventarisatie van andere constellaties—levert een beeld op van de vormelijke eigenschappen van quotatieve constellaties op Twitter, dat in de volgende paragraaf wordt gepresenteerd: eerst de vormelijke voorkant (par. 4.1) en achterkant (par. 4.2) van de 500 *echt zo van*-tweets; dan de inventarisatie van verschillende constellaties (par. 4.3).

4 Vorm van quotatieve constellaties: pre, post en intra

4.1 Pre-constellatie: trigger en subject

Aan quotatieve constellaties gaat een trigger vooraf, die werk- of naamwoordelijk kan zijn, en ook kan ontbreken (Coppen & Foolen 2012; vgl. par. 2.2). In par. 2.2 is de verwachting geuit dat *echt zo van* geen naamwoordelijke trigger toestaat. Inderdaad bevat het corpus van 500 tweets geen naamwoordelijke quotatieve structuren in de zin van voorbeelden (11) en (13). Wel komt de losstaande structuur voor. Het merendeel heeft een werkwoordelijke trigger. Alle werkwoorden in kwestie, en de gevallen waarin een trigger ontbreekt (gemarkeerd door *[geen]*), zijn opgenomen in tabel 1.

trigger			trigger			trigger		
	<i>f</i>	%		<i>f</i>	%		<i>f</i>	%
<i>zijn</i>	175	35%	<i>zeggen</i>	6	1,2%	<i>doen</i>	1	0,2%
<i>zitten</i>	101	20,2%	<i>gaan</i>	5	1%	<i>eruitzien</i>	1	0,2%
[geen]	87	17,4%	<i>liggen</i>	5	1%	<i>hebben</i> ¹⁰	1	0,2%
<i>kijken</i>	55	11%	<i>klinken</i>	4	0,8%	<i>lopen</i>	1	0,2%
<i>denken</i>	36	7,2%	<i>vragen</i>	3	0,6%	<i>praten</i>	1	0,2%
<i>staan</i>	14	2,8%	<i>aankijken</i>	3	0,6%	<i>voelen</i>	1	0,2%
			totaal			500	100%	

Tabel 1 Trigger voorafgaand aan *echt zo van*, absolute (*f*) en relatieve frequentie (%)

De lijst in tabel 1 bevat inderdaad een aantal van de *usual suspects* die eerder met quotatief *van* in verband zijn gebracht (bv. door Coppen & Foolen 2012), m.n. de werkwoorden van rapporteren *zeggen* en *denken* en van waarneming *kijken* en *klinken*. Wat echter opvalt is dat deze goed zijn voor nog geen derde van het totaal aan de gevallen met een werkwoordelijke trigger. Veel frequenter is het koppelwerkwoord *zijn*, dat zich aan de indeling van Coppen & Foolen in

¹⁰ Het ene voorkomen met *hebben* doet sterk denken aan de *heb zoiets van*-constructie besproken in noot 9: **Heb ook echt zo van fuck off [...]** (@MeeBowMB, 4 juli 2018). Gezien dit maar één keer voorkomt, lijkt een *heb zoiets van*-patroon zonder *zoiets* nog niet erg geaccepteerd, maar het ‘mengen’ van de twee patronen benadrukt wel hun onderlinge gerelateerdheid.

werkwoorden van rapporteren, waarneming en gevoel lijkt te onttrekken. Nipt tweede zijn de houdingswerkwoorden (vgl. Lemmens 2002, 2015)—d.z. *zitten*, *staan* en *liggen*—die naar mijn weten niet eerder met quotatieve constructies in verband zijn gebracht.¹¹ In dat opzicht is het saillant dat deze groep werkwoorden zo'n groot deel van de werkwoordelijke quotatieve triggers uitmaakt: bijna een derde. Tabel 2 toont het relatieve aandeel van elk van de hier genoemde groeperingen (ten opzichte van het totaal aantal werkwoordelijke triggers): koppel-, houdings-, rapporteer-, waarnemings- en gevoelswerkwoorden.¹²

type trigger			type trigger		
	<i>f</i>	%		<i>f</i>	%
koppelwerkwoord	175	42,4	rapporteurwerkwoord	46	11,1
houdingswerkwoord	121	29,3	gevoelswerkwoord	2	0,5
waarnemingswerkwoord	63	15,3	overige	6	1,4
			totaal	413	100%

Tabel 2 Typen werkwoordelijke triggers

Om de distributies in tabellen 1 en 2 wat concreter te maken, volgen nu voorbeelden van elk van de categorieën. (28) illustreert het patroon zonder trigger, (29) met een koppel-werkwoord, (30) met houdingswerkwoord, (31) met waarnemingswerkwoord, (32) met rapporteerwerkwoord, (33) met gevoelswerkwoord en (34) de categorie 'overige'.

- (28) a. Ik moest voor school iemand interviewen. Dus koos ik m'n oma. Moest ik helemaal een afspraak maken. XD **echt zo van** 'ik pak m'n agenda er even bij, volgende week woensdag heb ik wel tijd'. (@xJonnaax, 12 december 2018)
- b. Da koppie **echt zo van** : lul maar n eind door.. Ik doe lekker toch wa ik wil... Heerlijk katten haha (@CillaxEftelFan, 18 oktober 2018)
- (29) a. JA SAME iedereen is zo artistiek en ik **ben echt zo van** uhh help wat doe ik hier, maar ik faal in alles een beetje hahaha (@PaintingFleurs, 12 december 2018)
- b. Het **was echt zo van**; Oh God ik heb een melding Oh God het is voor Engels WTF HET IS EEN 8!!!! Wacht welke toets had ik ook alweer voor Engels?

¹¹ Zelfs het bewegingswerkwoord *lopen*, dat net als de houdingswerkwoorden in het Nederlands tot aspectueel hulpwerkwoord aan het grammaticaliseren is, is vertegenwoordigd (hetzij slechts eenmaal). Een interessante vraag is in hoeverre het aspectuele grammaticaliseringsproces, met de bijbehorende semantische verbleking, samenhangt met verlengd gebruik van houdingswerkwoorden zoals hier met quotatieven. Het is sowieso opvallend hoe breed inzetbaar houdingswerkwoorden in het Nederlands zijn; een ander voorbeeld, dat momenteel wordt onderzocht, is de combinatie van houdingswerkwoorden met voltooid deelwoorden, die zich formeel gedragen als hulpwerkwoorden met complementen, bv. *gevangen zitten* en *geschreven staan* (vgl. Bogaards in voorbereiding). Voor wie overigens nieuwsgierig is, de attestatie met *lopen* luidt: *Haha, ik liep ook echt zo van: is het jachtseizoen?? Zijn hier wilde zwijnen??* (@Marqant, 6 augustus 2018). Een extra zoekopdracht op Twitter met "*liep echt zo van*" leert dat het patroon vaker gebruikt wordt, maar niet erg frequent.

¹² Hierbij is *lopen* tot de houdingswerkwoorden gerekend (vgl. noot 11) en *hebben* tot de gevoelswerkwoorden (als in *ik heb zoiets van*, vgl. Coppen 2010). De categorie 'overige' bevat twee werkwoorden, namelijk *gaan* en *doen*, die m.i. in geen van deze categorieën goed passen.

- Oh ja mondeling! WTF IK HEB EEN 8 VOOR MIJN MONDELING!!!
 (@Eva_DDg, 5 december 2018)
- c. Ahahahah ik ken het gevoel **das echt zo van** wtf ik ben dronkennnnn
 (@TatyanaSmeyers, 17 oktober 2018)
- (30) a. Die docenten **zitten** ook altijd **echt zo van** maakt echt niet uit t gaat om de toets niet om de goede datum (@xxdooo, 30 mei 2018)
 b. Ik **zat** net bij sommige namen **echt zo van** 😳😳😳 hoe kunnen die nu al in 3 zitten?!?!? Die heb ik als brugwuppies binnen zien komen (@kerskerslbc, 23 augustus 2018)
 c. Die vrouw vanmiddag in de kerk, ben echt verbaasd over m'n eigen snelle reactie. **Stond echt zo van** "huh?" 😳 (@willdedino, 14 oktober 2018)
 d. En ik **lag** daar **echt zo van** oke laat maar komen i'm not scared 😂😂😂 (@VosGamingNL, 14 oktober 2018)
- (31) a. Een keer tijdens sex zei een chick doe je dit ook bij al je andere chicks. Ik **keek echt zo van**, this bitch thinks I have a thousand bitches..
 (@TallAssNiggaSam, 9 december 2018)
 b. Hahah dit **klinkt echt zo van** "zelf vind ik je grappen kut"
 (@chantalverwoert, 6 november 2018)
- (32) a. Ja precies ik **dacht** ook **echt zo van** heh wtf waar is dat 😂 (@_ItsJonah_, 13 december 2018)
 b. ik gilte letterlijk door de klas en iedereen keek me aan en die docent **zei echt zo van ANIEK!!!!** (@lgbteske, 17 september 2018)
- (33) Ik **voel** me vandaag **echt zo van** meh, en besef me dan altijd dat ik ook echt altijd gewoon alleen ben. Als ik mensen niet vraag hoor ik nooit wat van ze (@Jessicavanhuet, 29 september 2018)
- (34) Ik heb zonet de belgische versie vn Christian Grey gespot en vanbinnen **ga ik echt zo van "!!!!!!!"** 😂😂 (@noemi_dekeyser, 10 juli 2018)

Naast een helderder beeld van de categorieën uit tabellen 1 en 2, bieden de zinnen in (28)-(34) ook een inkijkje in de interne variatie die binnen deze categorieën bestaat. Zo kan het losse patroon in (28) verschillende gedaanten aannemen: in (28a) vormt *echt zo van* op zichzelf het begin van een nieuwe zin, zoals in (13); in (28b) staat er daarentegen een naamwoordgroep voor—*Da koppie*—waaraan de uitbeelding (U) wordt toegeschreven. Hoewel dit patroon formeel gezien lijkt op een naamwoordelijke trigger als in (11), wijs ik deze analyse voor zinnen als (28b) af, omdat de syntactische functie van deze patronen systematisch verschilt. In de voorbeelden van Coppen & Foolen (2012), waarvan (11) er één is, dient de naamwoordelijke trigger *zélf* als subject bij een ander predicaat,¹³ als voorzetselcomplement, of als direct object. In (28b) vervult *Da*

¹³ Het voorbeeld waarbij de naamwoordelijke trigger volgens Coppen & Foolen als subject fungeert, luidt: *Helaas is de tendens nu van 'het gaat niet meer'* (ibid. 266). Opvallend genoeg is dit het enige geval van een naamwoordelijke trigger waar *van* lijkt te kunnen worden weggelaten, zoals Coppen & Foolen opmerken. Daarbij komt dat *echt*, *helemaal* en *zo* hier prima kunnen worden toegevoegd: *Helaas is de*

koppie echter geen van die functies; het staat op zichzelf, en *echt zo van* gaat er een soort copulatieve relatie mee aan, d.w.z. dat het zijn U net als een koppelwerkwoord aan *Da koppie* toeschrijft. Het is in dat opzicht net alsof er in (28b) *is* of *was* is weggelaten. Daarom beschouw ik zinnen als (28b) als instantiaties van een los patroon, waarin *echt zo van* hoogstens door een onzichtbaar element getriggerd zou kunnen zijn; er is echter zeker geen sprake van een naamwoordelijke trigger zoals in (11). Om dit verschil nog wat te verduidelijken tonen (28b') en (28b'') een geherformuleerde versie van (28b) als naamwoordelijke trigger in respectievelijk voorzetselcomplement- en direct objectfunctie. Hierbij zijn *echt* en *zo* weggelaten, als gevolg van de observatie in (13), en heb ik geen voorbeeld met trigger in subjectrol opgenomen, omdat dit in mijn analyse niet mogelijk is (zie noot 13).

- (28) b. Da koppie echt zo van : lul maar n eind door.. [...]
 b'. De kat zit op de bank **met da koppie van** : lul maar n eind door..
 b''. De kat heeft **da koppie van** : lul maar n eind door..

Binnen de categorie van de koppelwerkwoordelijke trigger tekent zich ook relevante variatie af. Het komt zowel voor dat U aan een persoon wordt toegeschreven, zoals *ik* in (29a), als dat U functioneert als beschrijving van een onbezielde entiteit, bijvoorbeeld een situatie. Frequent in dit laatste geval zijn onderwerpen als het onzijdige lidwoord *het*, zoals in (29b), en het aanwijzende voornaamwoord *dat*, dat in (29c) in enclise met *is* tot *das* gereduceerd is. In het corpus verwijzen *het*, *dat* en *zo* verder meestal naar een situatie of gebeurtenis, zoals in (29b) de ontdekking van een (onverwacht) hoog cijfer voor een toets. *Zijn* plus *echt zo van* levert dan een kenschets van de situatie, met quotatieve eigenschappen (m.n. typificatie en uitbeelding). Maar de constructie lijkt ook specifiekere onbezielde entiteiten te kunnen kenschetsen, zoals in (29c), waarin het antecedent van *das* in de cotekst is geëxpliciteerd: *het gevoel*. Opvallend aan gevallen als (29b-c) is dat van quotatie geen sprake *kan* zijn, aangezien de entiteit waaraan U wordt toegeschreven zich niet kan uiten zoals een persoon of misschien een dier dat kan. Om deze reden stelt Augustinus (2018: 27-28) voor naast het quotatieve *van* het zogenaamde 'beschrijvende *van*' te onderscheiden, voor gevallen waar 'nauwelijks sprake van een citaat' is (ibid. 27). Ter illustratie geeft zij onder meer het volgende voorbeeld uit het CGN:

- (35) dat **is** niks meer **van** als ik nou hard bezig ben geweest zoals vandaag of hard bezig is relatief...

Augustinus (2018) benadrukt echter ook de, in het beste geval, '[v]age grens tussen [het] quotatieve [...] en beschrijvende *van*' (ibid. 28). Dat lijkt mij een voortvloeiende van de inherente

tendens nu echt helemaal zo van 'het gaat niet meer' (vgl. (13), waarin dit niet mogelijk lijkt). Mijn verklaring hiervoor is dat deze zin in feite geen naamwoordelijke trigger heeft, maar de werkwoordelijke trigger *zijn*. Dit verschil in analyse zou kunnen verklaren waarom *zijn* in tabel 1 zo dominant is, terwijl eerdere analyses als die van Coppen & Foolen (2012) er weinig aandacht aan schenken. In mijn analyse is er geen verschil in de relatie tussen een koppelwerkwoord en een quotatieve constellatie aan de ene kant, en een zelfstandig werkwoord en een quotatieve constellatie aan de andere. Hoewel koppel- en zelfstandige werkwoorden uiteraard hun respectievelijke subjecten een andere zinsrelatie aan laten gaan, zie ik geen reden om voor de werkwoorden zélf te differentiëren met betrekking tot hun relatie tot quotatieve elementen. De conclusie van het verhaal in deze voetnoot is dat voor naamwoordelijke triggers enkel naamwoordgroepen in aanmerking komen die als voorzetselcomplement of direct object fungeren; in het geval van een naamwoord in subjectpositie is de trigger de persoonsvorm bij dat subject, d.i. een werkwoordelijke trigger, niet het subject zelf.

eigenschappen van quotatieven zoals die uit paragraaf 2 naar voren zijn gekomen, m.n. het typificerende karakter van het quotatieve *van*. Foolen et al. (2006: 144) wijzen hier terecht op een metonymisch verband: doordat een uiting wordt voorgesteld als typisch om te uiten in een bepaalde situatie, kan de uiting op grond van de spatiotemporele nabijheid voor de situatie als geheel gaan staan. Cruciaal lijkt mij hier dat metonymie hier de basis vormt voor het ogenschijnlijk grote verschil tussen meer quotatieve gebruiken als (29a), en meer beschrijvende als (29b-c) en (35); en dat die metonymische verschuiving—zoals zoveel in taal—synchroon gezien gradueel en potentieel ambigu is (vgl. Langacker 1999: 125), d.w.z. dat het meer of minder duidelijk kan zijn of de uiting daadwerkelijk in een concrete situatie gedaan is, en of de conceptualisering meer slaat op één concrete uiting of meer de situatie daaromheen moet typeren. Voor succesvolle communicatie lijkt dat in de meeste gevallen ook niet relevant.

Hoe het ook zij, het gebruik van een onderwerp verwijzend naar een onbezielde referent (m.n. *het, dat*) lijkt wel een manier om te markeren dat quotativiteit aan de meer metonymische kant wordt ingezet, d.i. een formele markering van Augustinus' 'beschrijvende *van*'. Of, zoals ik het eerder zou willen noemen: *situationeel gebruik* van een quotatieve constellatie, aangezien het quotatieve *van* zich juist van andere manieren van conceptualiseren onderscheidt doordat het niet *beschrijvend*, maar typificerend en uitbeeldend is. Om wat meer grip te krijgen op dit vormelijke onderscheid is in tabel 3 de distributie van onderwerpen bij zowel de werkwoordelijke als losstaande patronen (zoals in (28b)) in kaart gebracht.

subject			subject			subject		
	<i>f</i>	%		<i>f</i>	%		<i>f</i>	%
1EV	237	47,4%	1MV	1	0,2%	[geen]	73	14,6%
2EV	15	3,0%	2MV	0	0%			
3EV	156	31,2%	3MV	18	3,6%			
						totaal	500	100%

Tabel 3 Subject voorafgaand aan *echt zo van*

Uit deze tabel blijkt dat het *echt zo van*-patroon in de meeste gevallen met een subject in de eerste persoon wordt gebruikt, d.i. een bezielde referent. In ongeveer een derde van de gevallen is het subject een derde persoon. Om het situationele gebruik van *echt zo van* binnen deze groep nader te bestuderen, toont tabel 4 de verdeling bezielde-onbezielde onder de derdepersoonssubjecten. Ook is in deze tabel opgenomen met welke triggers de bezielde en onbezielde subjecten voorkomen.

bezielde			bezielde			onbezielde		
	<i>f</i>	%		<i>f</i>	%		<i>f</i>	%
<i>kijken</i>	44	40,7%	<i>liggen</i>	3	2,8	<i>zijn</i>	52	78,8%
<i>zijn</i>	31	28,7%	<i>vragen</i>	3	2,8	[geen]	5	7,6%
<i>zitten</i>	8	7,4%	<i>staan</i>	2	1,9	<i>klinken</i>	4	6,0%
[geen]	6	5,6	<i>aankijken</i>	1	0,9	<i>gaan</i>	3	4,5%
<i>denken</i>	4	3,7	<i>doen</i>	1	0,9	<i>denken</i>	1	1,5%
<i>zeggen</i>	4	3,7	<i>praten</i>	1	0,9	<i>eruitzien</i>	1	1,5%
			totaal	108	100%	totaal	66	100%

Tabel 4 Bezielde en onbezielde 3EV-/3MV-subjecten met triggers

De werkwoorden die in meer quotatieve gevallen en meer situationele gevallen gebruikt worden, vertonen grote verschillen. Zo is in bijna 8 van de 10 zinnen met een onbezielde referent de werkwoordelijke trigger *zijn*, terwijl dat bij de bezielde nog geen derde is. Verder ontbreken bij de onbezielde referenten de werkwoorden van rapporteren vrijwel geheel; in de enige attestatie daarvan, *denken*, is sprake van personificatie:

(36) Wou echt al n uur geleden gaan slapen maar mijn buik **denkt echt zo van** fuck off

Mijn voorstel is dat duidelijk situationele, metonymische gebruiken van het quotatieve *van* deels wel vormelijk te onderscheiden zijn van meer quotatieve gebruiken, doordat ze een voorkeur hebben voor verschillende werkwoordelijke triggers. Dit voorstel werk ik in paragraaf 5 nog verder uit.

Zinnen (30)-(34) illustreren de resterende categorieën aan werkwoordelijke triggers. Houdings- en rapporteerwerkwoorden vertonen afgezien van personificatie geen splitsing langs de lijn bezielde/onbezielde; gevoelswerkwoorden ook niet, maar daar komen er zo weinig van in het corpus voor, dat hieruit geen conclusies getrokken kunnen worden. Waarnemingswerkwoorden komen wél met bezielde en onbezielde subjecten voor, zoals (31a) en (31b) respectievelijk laten zien.

Tot slot volgt uit deze paragraaf de top drie aan werkwoordelijke triggers op basis waarvan de inventarisatie in par. 4.3 plaatsvindt. Uit tabel 1 volgt dat dat de volgende drie werkwoorden zijn:

1. *Zijn* (42,3% van de werkwoordelijke triggers)
2. *Zitten* (24,5%)
3. *Kijken* (13,3%)

4.2 Post-constellatie: de uitbeeldingen

Na de voorzijde van de constellatie *echt zo van* komt nu de achterkant aan bod: in termen van het syntagma uit par. 2.3, het element U. Om de aard van dit element in het corpus in kaart te kunnen brengen, is een set aan relevante eigenschappen nodig op basis waarvan het element kan worden getypeerd—idealiter eigenschappen die een reflectie zijn van de eigenschappen van quotatieve constructies in het algemeen (opgesomd aan het slot van par. 2.2). Wikström (2014: 94) noemt negen van dat soort eigenschappen, op basis van een corpus bestaand uit Engelse tweets met de quotatieven *like*, *all* en *went*. Hiervan neem ik er zes over.¹⁴ Dit zijn de volgende eigenschappen, die Wikström in navolging van Tannen (1987) beschouwt als ‘devices of animation’, d.z. ‘features that [...] “dramatize” aspects of voice, manner of delivery, stance, etc.’ (Wikström 2014: 93). *Animation* komt in termen van de eigenschappen genoemd in dit paper vooral overeen met het uitbeeldende, performatieve en expressieve karakter van *van*-quotatie.

1. Gebruik van hoofdletters;

¹⁴ De drie eigenschappen die ik niet overneem zijn 1. Representatie van spreekstijl en toon, bv. dialect; 2. Paralinguïstische aantekeningen, bv. omlijnd door asterisken; en 3. Hashtags. De eerste neem ik niet over omdat markering van toon en spreekstijl al door de eerste drie kenmerken gevangen wordt. Van het opschrijven van dialect lijkt nauwelijks sprake, en dit is sowieso lastig systematisch te herkennen. De tweede neem ik niet over omdat paralinguïstische aantekeningen niet voor lijken te komen, behalve dan in de vorm van afbeeldingen en GIFjes, die dan weer door eigenschap 7 worden gevangen. Tot slot komen er in het corpus geen gevallen voor waarin U enkel uit een hashtag bestaat. Wel volgen er soms hashtags op U, maar dan is niet vast te stellen of de scope ervan enkel U is, of de tweet als geheel.

2. Representatie van geluiden, incl. uitroepen (bv. *o, meh, nahh*) en letterherhaling;
3. Gemarkeerd (overdreven) gebruik van interpunctie;
4. Emoticons en/of emoji, die bv. een gezichtsuitdrukking of houding representeren;
5. Expressieve afkortingen, bv. *omg, wtf, fu, rip, ajb, aub, gtfo, wyd* en *lmao*;
6. Afbeeldingen en video's. (Wikström 2014: 94)

Aan deze lijst voeg ik op basis van de reeds behandelde Nederlandse Twitterzinnen twee eigenschappen toe. De zevende hoort bij het aanhalende karakter van quotatief *van*: leestekens die een scheiding markeren tussen *echt zo van* en hetgeen erop volgt, zoals de dubbele punt in (28b) en de aanhalingstekens in (31b), maar bijvoorbeeld ook meerdere puntjes achter elkaar, een puntkomma, en een enkele keer zelfs asterisken, guillemets (d.z. «...») of korte strepen. De achtste en laatste eigenschap is codeswitchen, wat in Wikströms Engelse data weliswaar niet lijkt voor te komen, maar in de Nederlandse *echt zo van*-tweets wél. Zo'n codeswitch is meestal naar het Engels, zoals in (31a). Om het lijstje af te maken:

7. Leestekens die U formeel afbakenen;
8. Codeswitchen.

Van elk van de 500 *echt zo van*-zinnen is het element U geannoteerd op deze acht kenmerken. De resultaten van deze annotatie staan in tabellen 5 en 6 gepresenteerd: tabel 5 geeft weer hoeveel keer de kenmerken wél of níét voorkomen genomen over alle U's (voor in totaal 500*8=4000 annotaties); en tabel 6 toont vervolgens hoe deze kenmerken over de U's verdeeld zijn, of anders gezegd hoeveel U's met een bepaald aantal kenmerken er zijn. Uit tabel 6 blijkt dat bijna 90% van de U's ten minste één van de kenmerken heeft.

kenmerk		wel		niet			
		<i>f</i>	%	<i>f</i>	%		
1	hoofdletters	68	13,6%	432	86,4%		
2	geluiden	128	25,6%	372	74,4%		
3	interpunctie	52	10,4%	448	89,6%		
4	emoji e.d.	74	14,8%	426	85,2%		
5	afkorting	55	11%	445	89%		
6	afbeelding	19	3,8%	481	96,2%		
7	afbakening	245	49%	255	51%		
8	codeswitchen	98	19,6%	402	80,4%		
totaal		739	18,5%	3261	81,5%	N=4000	100%

Tabel 5 Distributie per kenmerk over alle U's

aantal kenmerken		
	<i>f</i>	%
0	56	11,2%
1	225	45,0%
2	153	30,6%
3	56	11,2%
4	10	2,0%
≥5	0	0%
totaal	500	100%

Tabel 6 Distributie van aantal kenmerken per U

Uit tabel 5 valt op te maken welke van de kenmerken onder de U's volgend op *echt zo van* meer en minder frequent zijn, en in het verlengde daarvan welke het meest typisch zijn voor dat type U op Twitter. Ten eerste valt op dat emoji en afbeeldingen samen goed zijn voor nog geen vijfde van de U's, wat de bevinding van Wikström (2018: 20) bevestigt dat 'animation of reported speech' op Twitter meestal typografisch wordt uitgedrukt.

Het frequentste kenmerk is 'afbakening': ongeveer de helft van de *echt zo van*-items is formeel afgebakend. De meestvoorkomende 'afbakeners' zijn komma's, dubbelepunten en aanhalingstekens, waarvan de laatste twee regelmatig gecombineerd, zoals in (37).¹⁵

- (37) Hoe ze allen naar die lift kijken **is echt zo van**: "Well shit. this ain't gonna fit" (@Deomew, 9 oktober 2018)

De afbakening in (37) is formeel identiek aan conventionele afbakening voor de directe rede, d.i. meer 'traditionele' quotatie. Twitteraars houden er echter ook meer idiosyncratische afbakeningsstrategieën op na, zoals guillemets in (38) en korte strepen in (39).

- (38) Maar ik bleef hem dood serieus aankijken he **echt zo van** « I'm a bad bitch, you cant kill me ». [...] (@Debzcampos, 14 december 2018)

- (39) Mensen zijn **echt zo van** -ughh kzit in een moeilijke periode- en dan ben ik ier like...
👉udontneedafuckingtherapeuteneenopnamebuttt ga door. (@angelgoethals8, 17 november 2018)

Uit de frequente formele afbakening, meer of minder traditioneel quotatief, spreekt een behoefte om de uitbeelding in U extra te markeren ten opzichte van de rest van de uiting. Het feit dat de helft van de gevallen echter níet afgebakend is, en dat niet alle afbakeningsgevallen de directe rede spiegelen zoals (37), suggereert tegelijkertijd een afwijking van traditionele quotatiepatronen.

Na afbakening is kenmerk 2 het frequentst: de representatie van geluiden, in ongeveer een kwart van de zinnen. Dit kenmerk varieert van subtiele geluiden, zoals *o* in (40), tot uitgestrekte uitroepen, zoals *WWRWAAAAAARRGHH* in (41). De frequentie van dit soort uitingen in U lijken mij een reflectie van de expressiviteit, performativiteit en subjectieve verrijking van quotatief *van*, dat zo dus ook op de quotatieve constellatie *echt zo van* van toepassing blijkt. Bovendien bevestigen ze het idee dat uitingen in brede zin kunnen worden ingebed (vgl. par. 2.2).

- (40) Ik **echt zo van** "o" (@Christeeel_, 24 augustus 2018)

- (41) exact :) Normaal krijg je zo mooi een button van hey kijk dit is het resultaat wil je dat delen met de wereld. Deze **is echt zo van** HUPSAA UW TIJDLIJN OP WWRWAAAAAARRGHH (@Zweefpoes, 15 juni 2018)

Het volgende kenmerk is interessant omdat het niet eerder met quotatief *van* in verband is gebracht: in ongeveer een vijfde van de gevallen wordt gecodeswitcht. Dat is meestal naar het Engels, gedeeltelijk zoals in (42) of geheel zoals in (43); maar andere talen komen ook voor, bijvoorbeeld Spaans *qué* 'wat' en Marokkaans *kifesh* 'hoezo' in (44) en (45).

¹⁵ In het vervolg van dit paper is U in de voorbeelden steeds onderstreept, inclusief afbakeningen.

(50) iedereen op werk ging vragen hoe Avengers was.. en ik stond **echt zo van** [GIF]
 (@LisanneOlthof, 25 april 2018)

Figuur 2 Drie stills uit de GIF bij zin (50)

(51) mijn moeder zei 'kankeren' in een zin ik schrok ik zat **echt zo van** [GIF]
 (@shreksuelemeid, 30 november 2018)

Figuur 3 Drie stills uit de GIF bij zin (51)

(52) Zij was **echt zo van** [afbeelding] (@VoorhelstSander, 24 november 2018)

Figuur 4 Afbeelding bij zin (52)

Het aardige aan deze voorbeelden is dat het beeldmateriaal niet zozeer wordt ingezet om een talig verhaal te ondersteunen, maar dat de beelden *zélv* ingebed worden in de *echt zo van*-constellatie en op die manier zelfstandig als U functioneren. Ze doen in dat opzicht sterk denken aan gevallen als (6), uit par. 2.1, waarin totaal belichaamde, non-verbale uitbeeldingen verregaand met taal

verweven zijn. In (6) functioneerde de beweging van de tot pistool gevormde hand als complement bij de hulpwerkwoorden *would have* ‘zouden hebben’. (50)-(52) zijn eveneens totaal belichaamd: het schouderophalen van een bekende muppet in (50), het omdraaien en opensperren van de ogen door de mevrouw in (51), en de gemarkeerde houding en gezichtsuitdrukking van de jongedame in (52). Deze functioneren als complement binnen de *echt zo van*-constellatie.¹⁶

Deze belichaamde optredentjes, die zich in het geval van (50) en (51) letterlijk voor de ogen van de lezer voltrekken, lijken hier steeds een emotie te representeren: apathie in (50), schrik in (51), en onbegrip in (52). GIFs zijn als ‘embodied enactments’ (Tolins & Sapermit 2016: 75) dan ook bij uitstek geschikt voor de ‘performance of affect’ (Miltner & Highfield 2017: 1). In termen van de eigenschappen uit par. 2.2 zijn ze belichaamd, uitbeeldend, performatief en expressief—hoewel in het geval van een internetmeme die zo regelmatig en wijdverbreid ingezet wordt als de foto in figuur 4, wel de vraag gesteld kan worden in hoeverre zij niet behoorlijk aan zeggingskracht heeft ingeleverd. Hoe dan ook zijn deze afbeeldingen, *overused* of niet, bij uitstek typificerend: ze zetten een reactie in, uitgebeeld door iemand anders, in een andere tijd en setting, om metonymisch te staan voor een bepaald type reactie, dat vervolgens weer wordt toegepast op de concrete situatie waaraan in het hier en nu gerefereerd wordt. (Om de cirkel rond te maken fungeert zo’n uitbeelding van een potentieel verafgelegen ‘daar en dan’ in het hier en nu dan weer als fysieke analoog van nog een ander ‘daar en dan’, vgl. Clark 2016.)

In deze gevallen kan de uitbeelding verder zelfs expliciet artificieel zijn: de reactie van de muppet is bedacht en in scène gezet, en het beeld uit het GIFje in figuur 3 lijkt uit een film te komen, oftewel het is duidelijk voor spreker en hoorder dat de uitbeeldster een actrice is. Op deze manier onderschrijft het gebruik van GIFs en andere afbeeldingen in de *echt zo van*-constellatie een aantal van de kenmerken van quotatief *van* uit par. 2.2—m.n. uitbeelding, belichaming en performativiteit. Ook benadrukt de kenschets van U in tabellen 5 en 6 hoezeer de uitingen ingebed in U uiteen kunnen lopen. Daarnaast kunnen de eigenschappen van deze vormen van uitbeelding op hun beurt weer nuttig zijn voor zo’n kenmerkenlijst, bv. de potentiële kunstmatigheid van ingezette uitbeeldingen.

4.3 *Intra-constellatie: een inventarisatie*

Als laatste is het nu tijd voor de verschillende constellaties van quotativiteit: welke combinaties komen voor, in combinatie met welke van de top-drie werkwoorden? Uit par. 4.1 is naar voren gekomen dat de drie frequentste werkwoordelijke triggers *zijn*, *zitten* en *kijken* zijn. Om de aan Twitters zoekstelsel inherente ruis werkbaar te maken, wordt in combinatie met deze werkwoorden gezocht in het patroon [V constellatie U]. Uitgaand van de veertien mogelijke combinaties van *echt*, *helemaal*, *zo* en *van*, vermenigvuldigd met drie werkwoorden, wordt hier aan de hand van 42 zoekopdrachten geïnventariseerd welke constellaties wel en niet lijken voor te komen, of op z’n minst meer of minder voor de hand lijken te liggen. In tabel 7 staan verticaal alle mogelijke constellaties, en horizontaal de drie werkwoorden die in enkelvoudige preteritumvorm (*was*, *zat*, *keek*) op de plaats van V ingevuld worden. Om de attestaties

¹⁶ Hoe U en quotatiefmarkeerder(s) zich exact syntactisch tot elkaar verhouden is nog wel onderwerp van discussie; Vandelanotte & Davidse 2009 plaatsen tegenover de traditionele analyse van matrix plus complement, een ‘interclausal’ analyse (ibid. 785; zie ook Coppen & Foolen 2012: 264). Het is niet het doel van dit paper dit vraagstuk te problematiseren; dat maakt voor de identificatie van quotatieve constellaties en hun functies in termen van expressiviteit en intersubjectiviteit niet uit. Voor het gemak noem ik de relatie tussen U en constellatie een matrix-complementrelatie, maar de ‘interclausal’ analyse kan hier net zo goed worden toegepast.

systematisch te kunnen illustreren, is aan elke constellatie een romeins cijfer toegekend, en aan elk werkwoord een kleine letter. (Ia) verwijst zo naar de zoekopdracht ‘was van’, en (XIVc) naar ‘keek echt helemaal zo van’. Alle attestaties zijn opgenomen in de appendix. Geattesteerde zoekopdrachten zijn in tabel 7 gemarkeerd met een kruisje (x); niet-geattesteerde zijn niet gemarkeerd. Dit levert het volgende overzicht op.

constellaties		werkwoorden			totaalscore
		a	b	c	
		<i>zijn</i>	<i>zitten</i>	<i>kijken</i>	
I	V <i>van</i> U	x	x	x	3
II	V <i>echt</i> U	x			1
III	V <i>echt van</i> U	x	x	x	3
IV	V <i>zo</i> U	x	x	x	3
V	V <i>echt zo</i> U	x	x	x	3
VI	V <i>echt zo van</i> U	x	x	x	3
VII	V <i>helemaal</i> U				0
VIII	V <i>helemaal van</i> U	x	x	x	3
IX	V <i>echt helemaal</i> U	x		x	2
X	V <i>helemaal zo</i> U	x	x	x	3
XI	V <i>echt helemaal van</i> U	x	x	x	3
XII	V <i>echt helemaal zo</i> U	x	x		2
XIII	V <i>helemaal zo van</i> U	x	x	x	3
XIV	V <i>echt helemaal zo van</i> U	x	x		2
totaalscore		13	11	10	34/42

Tabel 7 Inventarisatie van quotatieve constellaties

Tabel 7 laat zien dat de 13 van de 14 constellaties voorkomen als markeerder van quotativiteit. Niet alle constellaties komen echter met alle werkwoordelijke triggers voor, wat suggereert dat er beduidende frequentieverschillen bestaan tussen de constellaties. Het lijkt erop dat de constellaties *echt*, *echt helemaal*, *echt helemaal zo*, en *echt helemaal zo van* minder vaak voorkomen dan de overige constellaties; en los *helemaal* is met deze werkwoorden in de eerste 250 hits sinds het zoekmoment helemaal niet geattesteerd. Dit laatste is opvallend, want *helemaal* komt in het triggerloze, koppelwerkwoordachtige patroon (bv. (28b)) wel degelijk voor, zoals uit het vooronderzoek in par. 2.2 bleek: (18) is een voorbeeld. Dit komt vaker voor. Hetzelfde geldt voor los *echt*, zoals in (17). Een mogelijke verklaring is dat copulatief-triggerloze voorkomens een resultaat zijn van weglating van de werkwoordelijke trigger, wat op haar beurt weglating van de quotatieve elementen bevordert—bijvoorbeeld omwille van expressiviteit. Gebruik van los *helemaal* en *echt* zou er dan theoretisch tot kunnen leiden dat deze elementen op zichzelf quotativiteit kunnen gaan markeren, maar het ligt voor de hand dat dit synchroon eerder variatie (en op handen zijnde verandering) betreft, dan een voltrokken feit. Het zou inzicht bieden om acceptabiliteitsoordelen van de constellaties in tabel 7 te vergaren onder verschillende groepen, om na te gaan of bijvoorbeeld jongeren quotatief los *echt* en *helemaal* acceptabeler vinden dan ouderen.

Mijn voorzichtige conclusie op basis van de data in tabel 7 is dat het Nederlands inderdaad constellaties van quotativiteit kent, maar dat er nogal wat variatie bestaat in hoe frequent verschillende combinaties gemaakt worden. De kernelementen, oftewel de elementen die het gemakkelijkst en frequentst quotativiteit ‘dragen’, lijken mij *van* en *zo*, in die volgorde. Dan volgt *echt*, en het meest perifeer quotatieve element is dan tot slot *helemaal*. *Echt* en *helemaal* lijken zich in een tussenstadium te bevinden van een soort ondersteunende elementen bij *zo* en *van*,

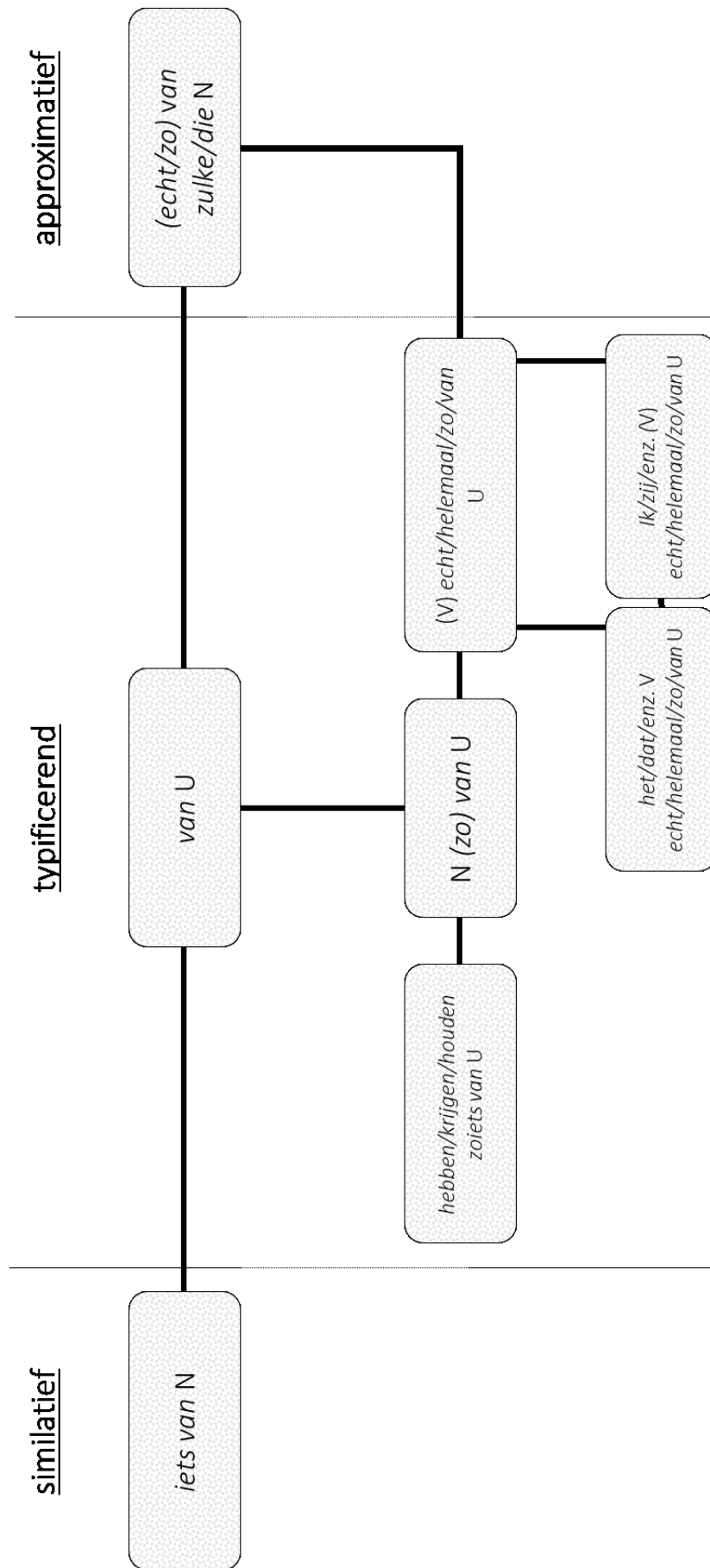
naar ‘volwaardige’ quotatieve markeerders. Op welk punt ze zich tussen die uitersten bevinden, lijkt mij een kwestie die synchroon van taalgebruiker tot taalgebruiker kan verschillen, waarbij stratificatie langs de lijn ‘leeftijd’ mij waarschijnlijk lijkt. En diachroon gezien is het nog maar de vraag in welke richting ze zich zullen ontwikkelen. Hoewel deze kwesties dus nog wat ongewis zijn, stel ik voor dat ‘quotatieve constellatie(s)’ (al) wel een zinnige term is om over de elementen *echt*, *helemaal*, *zo* en *van* te spreken, onder het voorbehoud dat sommige elementen op het moment van schrijven quotatiever zijn dan andere.

5 Vorm en functie van quotatieve constellaties: constructiegrammatica

In de voorgaande paragrafen zijn verschillende patronen met verschillende typen *van* aan de orde gekomen: allereerst quotatief *van* en de gerelateerde elementen *echt*, *helemaal* en *zo*, maar ook situationeel *van* met onbezielde onderwerpen; quotatief *van* met naamwoordelijke trigger, dat geen *echt* of *helemaal* neemt (vgl. (13)); de patronen *iets van X* en *van die X*; en de *heb zoiets van*-constructie (in noot 9). Om deze verschillende vormelijke patronen met verschillende functies op een inzichtelijkere manier aan elkaar te verbinden, beschrijf ik ze hier in termen van een constructienetwerk, een centrale notie uit het theoretische framework van de constructiegrammatica (CG) (bv. Goldberg 1995, 2006; Verhagen 2005a; Hilpert 2014). CG neemt aan dat alle talige kennis—van de concreetste lexicale eenheden tot de abstractste grammaticale regels—gemodelleerd kan worden in termen van constructies, die gedefinieerd worden als geconventionaliseerde vorm-betekenisparen. Deze constructies maken deel uit van een zogenaamd ‘constructicon’: een complex netwerk van constructies die onderling verbonden zijn door verschillende soorten relaties, bijvoorbeeld hiërarchisch of metaforisch. De relaties in het netwerk kunnen zowel op overeenkomsten in vorm als in betekenis gebaseerd zijn, en constructies die lager in de hiërarchie staan kunnen bijvoorbeeld een subset aan eigenschappen van hogere constructies erven. Dit netwerk vormt op zijn beurt het geheel aan taalkennis dat een taalgebruiker in haar hoofd heeft zitten.

Deze benadering maakt het mogelijk te theoretiseren over de synchrone verbanden tussen constructies die vormelijke en/of functionele aspecten met elkaar delen. Dit biedt niet alleen een handige formalisering voor de vormelijke en functionele eigenschappen van verschillende constructies, maar ook een potentieel beter begrip van hoe een bepaald vormelijk en/of functioneel domein in een taal vormgegeven is. In dit geval is het doel vorm en functie van quotatieve constellaties en naburige constructies beter te begrijpen.

Mijn voorstel voor het (incomplete) constructienetwerk van quotatieve constellaties en de verschillende verwante functies van *van* (simulatief, typificerend en approximatief) staat weergegeven in figuur 5.

Figuur 5 Voorgesteld constructienetwerk voor quotatieve constellaties en naburige constructies
(U=uitbeelding; V=werkwoord; N=zelfstandig naamwoord)

In figuur 5 is allereerst een onderscheid gemaakt tussen drie *van*-domeinen: simulatief links, en approximatief rechts (Coppen & Foolen 2012 zouden deze pre-quotatief noemen); en het typificerende, of quotatieve, in het midden. Tussen het quotatieve *van* en de pre-quotatieve gebruiken links en rechts bestaan in deze figuur netwerkrelaties, die gebaseerd zijn op zowel de overeenkomst in vorm, als de functionele gelijkenis: zoals eerder beargumenteerd zijn similitiviteit en approximativiteit kenmerken van typificatie.

Vervolgens is het typificerende *van* uitgesplitst in drie subtypen: de *heb zoiets van*-constructie (vgl. noot 9), waarin eveneens *van* voorkomt en dat ook typificerend is; het quotatieve *van*-patroon met naamwoordelijke trigger, dat zoals bij (13) opgemerkt enkel *zo* toestaat, en geen weglating van *van*; en ten derde de quotatieve constellaties. Hier is het syntagma uit (27) overgenomen, met toevoeging van (*V*), om aan te geven dat dit patroon ofwel triggerloos kan voorkomen, ofwel een werkwoordelijke trigger kan hebben. De naamwoordelijke trigger is een verwante constructie op hetzelfde niveau, die zich formeel echter anders gedraagt. Merk overigens op dat ik een extra netwerkrelatie heb toegevoegd tussen de quotatieve constellaties en het approximatieve *van* met aanwijzend element, vanwege de vormelijke overeenkomst van *echt* en *zo*. Hierom theoretiseer ik, zoals ook al eerder beargumenteerd, dat taalgebruikers deze constructies meer of minder bewust met elkaar associëren. De extra netwerkrelatie representeert die verwachting.

Tot slot vallen de quotatieve constellaties in figuur 5 nog uiteen in wat ik in par. 4.1 *situationeel* (het blokje links) en *quotatief* (rechts) gebruik van quotatieve constellaties heb genoemd. Eén argument daarvoor, dat ik in par. 4.1 al heb genoemd, is dat meer situationele en meer quotatieve gebruiken verschillende voorkeuren hebben voor het werkwoord dat ze selecteren, m.n. *zijn* in situationele gevallen, en *kijken* in quotatieve (vgl. tabel 4). Een bijkomende observatie waarop deze uitsplitsing is gebaseerd, is dat het element *V* in het geval van een onbezield onderwerp, d.i. een situationeel gebruik, lastiger lijkt te kunnen worden weggelaten, in tegenstelling tot bij de meest quotatieve gebruiken.¹⁷ Het gaat hier om het copulatief-triggerloze patroon dat zonder koppelwerkwoord een uitbeelding *U* middels een quotatieve constellatie aan een onderwerp toeschrijft, zoals in (28b). De volgende zinnen, uit het *echt zo van*-corpus, illustreren deze observatie: (53a-b) zijn meer situationeel; (54a-b) meer quotatief.

- (53) a. Het ***(klonk) echt zo van**: "Hallo, is ook jouw kind, wel de lusten en niet de lasten!" [...] (@pencalow, 22 juli 2018)
 b. Die tweede foto ***(is) echt zo van** 'you left me alone for too long human!' (@SparklyEuropean, 11 mei 2018)

¹⁷ In tabel 4 staan in de onbezielde kolom vijf gevallen van [*geen*], d.i. een triggerloos patroon. In al die gevallen is sprake van een onderwerp *koppie*, *blik* of *hoofd* (overigens steeds van een huisdier), waardoor *U* synecdotisch aan de hele hond of kat wordt toegeschreven. Het onderscheid bezield/onbezield van tabel 4 slaagt er dus niet helemaal in het onderscheid quotatief/situationeel te vangen. Worden zulke synecdotische gevallen er echter uitgefilterd, dan komt het copulatief-triggerloze patroon in het corpus bij onbezielde onderwerpen niet voor.

- (54) a. Die keeper **(was) echt zo van boii wtf** (@Youri_852, 4 oktober 2018)
 b. Mijn mama **(was) echt zo van oké leuk** hahah liefde voor mama ❤️💙
 (@AnitaVeer, 18 mei 2018)

In (53) kan de persoonsvorm m.i. niet worden weggelaten, in (54) wél. Het onderscheid dat op basis hiervan gemaakt kan worden tussen situationaliteit en quotativiteit is overigens slechts gradueel: in gevallen waarin het onderwerp wel bezielde is, maar bijvoorbeeld op een meer generieke lezing wordt aangestuurd, bv. (55), kan het al minder eenvoudig worden weggelaten; en in gevallen waar geen letterlijke quotativiteit kan zijn bedoeld, gaat dat ook lastiger, bv. (56).

- (55) Die docenten **?(zitten)** ook altijd **echt zo van maakt echt niet uit t gaat om de toets niet om de goede datum** (@xxdooo, 30 mei 2018)

- (56) De eerste persoon ooit die een koe melkte **?(was) echt zo van 'GEVLEKTE BEER VIER SLURFJES HMMM TREKKE'** (@behagelslag, 9 november 2018)

Hier hebben we wederom te maken met de schaal van metonymie die ik in par. 4.1 besprak: hoe duidelijker of explicieter metonymisch, hoe minder het copulatief-triggerloze patroon kan worden ingezet. In die zin is het onderscheid situationeel-quotatief (of beschrijvend-quotatief, met de term van Augustinus 2018) misschien wel terug te brengen tot een potentieel ondergespecificeerd metonymisch continuüm, dat loopt van als verbatim gepresenteerde uitingen uit een concrete conversationele beurtwisseling, tot geheel denkbeeldige uitingen die enkel een situatie representeren.

Voor het centrale onderwerp van dit paper, de quotatieve constellaties, is in het constructienetwerk dat ik hier voorstel dus een specifieke plaats gereserveerd: in haar maximale vorm (d.i. *echt helemaal zo van*) komt zij enkel de in werkwoordelijke en triggerloze patronen voor. Een nog onbeantwoorde vraag is wat deze elementen binnen dit specifieke gebied van het constructienetwerk functioneel toevoegen. Op die vraag gaat de volgende paragraaf in, waarin de functie van quotatieve constellaties wordt beschouwd van uit twee perspectieven: expressiviteit en (inter)subjectiviteit.

6 Functie van quotatieve constellaties: expressiviteit & intersubjectiviteit

6.1 Expressiviteit

In par. 4.2 bracht ik *echt zo van* al in verband met expressiviteit, door erop te wijzen dat het frequente gecodeswitch indicatief zou kunnen zijn van de emotionele geladenheid van U. Zoals in par. 2.2 is uiteengezet, verbinden ook Foolen et al. (2006) quotatief *van* met expressiviteit, door te stellen dat typificatie expressiviteit faciliteert. Zij benadrukken echter ook dat typificatie niet noodzakelijk expressief hoeft te zijn. Na 2006, en vooral sinds Potts (2007b), is er een groeiende interesse geweest in het taalwetenschappelijke veld voor de 'expressieve dimensie' van taal, d.i. de manier waarop taal wordt ingezet om aspecten van de innerlijke gevoelswereld van de spreker te externaliseren. Dit is een brede opvatting van expressiviteit, die ik hier zal volgen (vgl. Elffers 2015). Omdat sinds de laatste besprekingen van expressiviteit in 2006 veel nieuw onderzoek is verricht, is het zinvol quotativiteit in het licht van de nieuwe inzichten te beschouwen. Bovendien zal ik voorstellen dat het gebruik van verschillende quotatieve constellaties, die in par. 4.3 in kaart zijn gebracht, samenhangt met expressiviteit.

Verschillende termen voor expressiviteit in taal zijn ‘affective information’ (Corver 2016: 1), ‘overt realization of affect’ (Du Bois & Kärkkäinen 2012: 435), en simpelweg ‘the expression of feelings’ (Foolen 2016: 473). Expressiviteit manifesteert zich in interactie in non-verbale kenmerken zoals gezichtsuitdrukking en lichaamshouding (Du Bois & Kärkkäinen 2012), maar ook talig materiaal kan expressief zijn. Schoolvoorbeelden zijn uitroepen zoals *au* en krachttermen, maar ook syntactische patronen kunnen een sterk expressieve functie hebben, zoals de *wat*-uitroep in het Nederlands (bv. *wat een rommel!*). Dit soort *expressieve* taalelementen worden wel gecontrasteerd met *descriptieve* taal-elementen, waarbij de eerste uitdrukking geven aan de interne gevoelswereld, terwijl de laatste dan de externe wereld om ons heen zouden beschrijven. Dit onderscheid is echter niet absoluut (Foolen 2016: 484), hoewel sommige taalwetenschappers wel een fundamenteel onderscheid veronderstellen tussen expressief en descriptief taalgebruik (bv. Potts 2007b).

Op basis van het corpusonderzoek naar de aard van U in par. 4.3 kan een beeld gegeven worden van de expressiviteit van *echt zo van*-voorkomens op Twitter. De kenmerken in tabel 5 zijn duidelijke indicatoren van expressiviteit, behalve kenmerk 7: de afbakening van een uiting duidt meer op quotativiteit en performativiteit dan affect en expressie per se. Daarom biedt tabel 8 een overzicht van hoe veel U's hoe veel van de kenmerken 1-6 en 8 vertonen. Tabel 8 is dus gelijk aan tabel 6, maar dan minus ‘formele afbakening.’

aantal kenmerken		
	<i>f</i>	%
0	157	31,4%
1	221	44,2%
2	93	18,6%
3	29	5,8%
≥4	0	0%
totaal	500	100%

Tabel 8 Distributie van aantal kenmerken per U, zonder kenmerk 7

Ervan uitgaande dat kenmerken 1-6 en 8 duiden op expressiviteit, blijkt uit tabel 8 dat ruim twee derde van de *echt zo van*-zinnen een U hebben die gemarkeerd expressief is. Dit sluit overigens niet uit dat het resterende deel ook expressief is. Sowieso suggereert dit getal dat *echt zo van* in sterke mate samengaat met een expressieve U; tweede derde is een ruime meerderheid, en meer dan een vijfde heeft zelfs twee of meer van de kenmerken.

Er bestaat een gezaghebbende set aan kenmerken die specifiek op expressieven is toegespitst, namelijk die van Potts (2007b). Deze kenmerken dienen om expressieven van non-expressieven (d.i. descriptieven) te onderscheiden, en veronderstellen dus een tamelijk hard onderscheid: de kenmerken kunnen als diagnostiek worden ingezet, elementen die aan geen van de diagnostieken voldoen, zijn volgens Potts (2007b) ‘clearly non-expressive’ (ibid. 194). Hoewel zo’n hard onderscheid wel kan worden geproblematiseerd (vgl. bv. Foolen 2016), zijn deze kenmerken wel nuttig om meer grip te krijgen op het begrip ‘expressiviteit’. De kenmerken luiden:

1. **Onafhankelijkheid:** expressiviteit draagt betekenis bij die losstaat van descriptieve inhoud;

2. **Onverplaatsbaarheid:** expressieven hebben direct betrekking op de situatie waarin ze geuit worden, d.i. ze kunnen daaruit niet worden verplaatst;
3. **Gezichtspuntafhankelijkheid:** expressiviteit is gebonden aan een bepaald perspectief, meestal dat van de spreker;
4. **Onbeschrijfelijkheid:** expressieven kunnen maar heel lastig (of zelfs: niet) met non-expressieve taal geparafraseerd worden;
5. **Onmiddellijkheid:** expressieven sorteren direct hun effect, enkel door geuit te worden;
6. **Herhaalbaarheid:** het herhalen van een expressief element versterkt meestal de expressiviteit.

(Potts 2007b: 166-167)

Van deze eigenschappen zijn herhaalbaarheid en onverplaatsbaarheid niet van toepassing, gelden onafhankelijkheid, onbeschrijfelijkheid en onmiddellijkheid voor ten minste een subset van de quotatieve constellaties, en lijkt gezichtspuntafhankelijkheid mij in alle gevallen van toepassing. Om met die laatste te beginnen: zelfs in de meest ‘descriptieve’ gevallen waarin een uiting als verbatim gereproduceerd wordt gepresenteerd, is *van*-quotatie afhankelijk van het perspectief van degene die *van*-quoteert. Zulke quotatie is noodzakelijk selectief, en de toon (of in schrijftaal bijvoorbeeld de keuze van hoofdletters, leestekens of zelfs emoji) waarmee het gequoteerde wordt gepresenteerd verrijkt de quotatie al snel met subjectieve informatie die afhankelijk is van het gezichtspunt van de spreker.

Of bij *van*-quotatie ook van onafhankelijkheid, onbeschrijfelijkheid en onmiddellijkheid sprake is, lijkt mij primair afhangen van de aard van U. Hoewel expressieve kenmerken op Twitter frequent zijn, en de uiterste gevallen zoals de GIFs in figuren 2 en 3 een zeer expressief effect hebben, zijn er ook gevallen waarin de *van*-quotatie sterk lijkt op de directe of zelfs de indirecte rede. (57) is een voorbeeld uit het *echt zo van*-corpus met een weinig expressieve U:

(57) Haha waarom ben ik altijd te vroeg. Mijn moeder **zei echt zo van** dat het heel druk was bij het winkelcentrum maar had gelijk een parkeerplek en was binnen 2 minuten weer terug (@Jessica_Kajx, 27 april 2018)

In het geval van (57) zijn deze drie expressiviteitskenmerken niet van toepassing: *dat het heel druk was bij het winkelcentrum* is weinig of niet subjectief verrijkt (U staat zelfs in de indirecte rede), waardoor in termen van Potts enkel een ‘descriptieve betekenisdimensie’ wordt toegevoegd (d.i. dat moeder deze uitspraak heeft gedaan). Noch is (57) onbeschrijfelijk, sterker nog, de U heeft hier zélf het karakter van een non-expressieve parafrase. Als laatste is deze *van*-quotatie op basis van haar U ook niet erg onmiddellijk; (57) heeft het indirecte karakter van een beschrijving.

Het bijzondere is dat deze drie kenmerken wél gelden voor zowat alle voorbeeldzinnen die in paragraaf 4 en 5 de revue hebben gepasseerd. Het duidelijkst is dit voor de GIFs bij (50) en (51): deze voegen een expressieve dimensie toe onafhankelijk van descriptie, kunnen niet adequaat geparafraseerd worden (daarom gebruikt de Twitteraar immers de GIF), en sorteren een onmiddellijk expressief effect bij de kijker.

De kenmerken van Potts (2007b) bevestigen aldus de bewering van Foolen et al. (2006) dat *van*-quotatie expressiviteit faciliteert, maar niet impliceert. Deze bewering heeft echter betrekking op typificatie in het algemeen, niet op *van*-quotatie in het bijzonder. Typificatie lijkt een eigenschap die alle quotatieve constellaties delen. Een bijkomende vraag die zich hier aandient, is daarom of de verschillende verschijningsvormen van de quotatieve constellaties die

in dit paper besproken zijn, *zelf* een bijdrage leveren aan de expressiviteit van een gegeven uitbeelding met een quotatieve constellatie. Deze vraag zou empirisch kunnen worden beantwoord door te onderzoeken of de expressiviteitskenmerken (bijvoorbeeld de *animacy*-kenmerken in tabellen 5, 6 en 8, of de lijst van Potts) significant vaker op de U's van bepaalde constellaties van toepassing zijn. In dit paper geef ik enkel een theoretisch antwoord, gebaseerd op de naburige *van die X*-constructie, die in figuur 5 op formele gronden is voorgesteld nauw verwant te zijn met de quotatieve constellaties. Die formele grond was de observatie dat *echt* en *zo* ook in deze *van*-constructie kunnen voorkomen.

Mijn voorstel is dat expressiviteit inderdaad samenhangt met de grotere quotatieve constellaties zoals *echt zo van*, of andersom, dat de variatie in constellaties verklaard kan worden aan de hand van expressiviteit. De reden daarvoor is het gedrag van verschillende instantiaties van het *van die X*-patroon. Om dit te demonstreren neem ik nogmaals de voorbeelden (8) en (9) uit par. 2.2, hier herhaald als (58) en (59), waarbij *van zulke* in (58) voor het gemak is vervangen door *van die*. De *van die X*-patronen in (58) en (59) lijken formeel identiek, maar er is een cruciaal verschil in hun structurele gedrag: in (58) kunnen de elementen *echt* en *zo* probleemloos worden toegevoegd, maar in (59) niet zo gemakkelijk. *Helemaal* lijkt in geen van beide welkom; dat element laat ik hier daarom even buiten beschouwing.

(58) Ze loopt altijd in **(echt) ??(helemaal) (zo) van die** gekke kleren rond.

(59) Hebt u nog ??**(echt) ??(helemaal) ??(zo) van die** chocola met hele nootjes?

Het relevante verschil dat deze distributie kan verklaren is dat (58) sterk evaluatief is, terwijl (59) meer descriptief naar een subset aan chocola verwijst. Op het moment dat aan (59) aanwijzingen worden toegevoegd die aansturen op een subjectieve, evaluatieve lezing, kunnen *echt* en *zo* inderdaad eenvoudiger worden toegevoegd:

(60) En toen had hij **(echt) (zo) van die** chocola met hele nootjes voor me meegenomen, mijn absolute favoriet!

(61) Toen was er bij de koffie **(echt) (zo) van die vieze** chocola met hele nootjes.

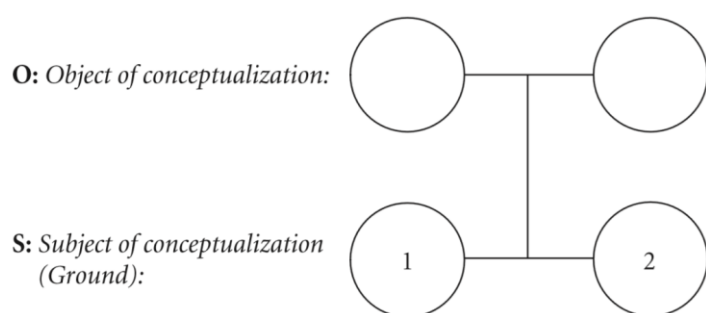
Hoewel *van die* in zowel het descriptievere (59) als het subjectievere (60)-(61) aanstuurt op een subset aan chocola (nl. die met hele nootjes), d.i. een approximerende werking heeft, zijn *echt* en *zo* enkel in het tweede geval welkom. In mijn analyse zijn de subjectievere zinnen ook *expressiever* dan de descriptieve zin: (58), (60) en (61) externaliseren met hun evaluativiteit ook de emotie die de spreker voelde op het beschreven moment—verbazing in (58), verheuging in (60), en walging in (61)—en nodigen de hoorder uit om emotioneel betrokken te raken: om mee te voelen. De distributionele kenmerken van subjectieve en evaluatieve verrijking en expressiviteit enerzijds, en de elementen *echt* en *zo* anderzijds, leidt mij ertoe te suggereren dat, in elk geval bij het *van die X*-patroon, de grotere constellaties correleren met expressiviteit.

Dan is het natuurlijk nog wel een stap naar de *quotatieve* constellaties. Het verwantschap in het constructienetwerk in figuur 5 is hier een theoretisch argument om deze eigenschap van *echt* en *zo* ook naar quotativiteit te transponeren. Dat zou kunnen betekenen dat *van*-quotatie niet alleen expressiviteit in U faciliteert, maar dat *binnen* de constellatie ook expressiviteit gemarkeerd kan worden, wat de constellatie *zelf* meer of minder expressief zou maken (en bijgevolg met expressievere U's zou correleren). Dit blijft hier echter een theoretische suggestie; meer empirisch onderzoek is nodig.

6.2 Subjectiviteit en intersubjectiviteit

Als laatste functionele, theoretische perspectief breng ik de quotatieve constellaties hier in verband met *intersubjectiviteit*, een notie afkomstig uit het werk van o.a. Ducrot (2009) en Verhagen (2005b), dat zich als ‘argumentatieve semantiek’ laat kenmerken. Volgens dit perspectief is taal niet primair descriptief of informatief, maar *argumentatief*: taalgebruikers zeggen wat ze zeggen (en interpreteren zoals ze interpreteren) omdat ze hun hoorder ertoe willen uitnodigen of zelfs bewegen hun conceptualisering van de wereld te delen, of zelfs geheel over te nemen. Taaluitingen vormen in deze opvatting altijd argumenten voor een bepaalde conclusie, en taalgebruik is een soort onderhandeling tussen twee cognitieve systemen (met elk hun eigen subjectieve perspectief op de wereld) om met argumenten te beslissen welk perspectief het meest acceptabel is—vandaar: *intersubjectief*.

Verhagen (2005b) modelleert intersubjectiviteit door te abstraheren over al deze ‘onderhandelingen’, en deze te reduceren tot twee gespreksdeelnemers (spreker en hoorder) die onderhandelen op twee niveaus: het subjectieve en objectieve niveau. Dit tweedimensionale model is weergegeven in figuur 6:

Figuur 6 Verhagens (2005b: 7) *construal configuration*

Verhagen noemt dit model de *construal configuration*, naar Langackers (bv. 2008) term *construal*, die verwijst naar de manier waarop talige uitingen aan hun conceptualisering van de wereld een bepaald perspectief opleggen. In deze terminologie komt het onderhandelingsproces dat door figuur 6 wordt gemodelleerd neer op de opstelling van perspectieven op de wereld, *construals*, in een gesprekssituatie. Daarbij onderscheidt Verhagen twee niveaus: dat van *subject of conceptualization* (wel S-niveau genoemd; d.z. spreker en hoorder, die met hun taal conceptualiseren) en dat van *object of conceptualization* (O-niveau; d.i. hetgeen geconceptualiseerd wordt). Talige uitingen kunnen zich in dit model op O- of S-niveau bevinden, of ergens ertussenin; het verloop tussen de twee niveaus wordt als gradueel opgevat. Als een uiting zich meer op S-niveau bevindt, wil dat zeggen dat niet zozeer een object in de werkelijkheid wordt beschrijven, maar dat het perspectief van de spreker zelf geconceptualiseerd wordt. Een uiting is dan meer subjectief dan intersubjectief.

Hoe verhouden quotatieve constellaties zich nu tot deze intersubjectieve onderhandelingen, en tot het O- en S-niveau? Quotatieve constellaties kunnen bij uitstek op het S-niveau manoeuvreren, omdat ze moeilijk te beschrijven innerlijke toestanden via typificatie in U kunnen inbedden. Wederom zijn de GIFs in (50)-(51) hiervan goede voorbeelden, en ook (48) illustreert dit gegeven, hier herhaald als (62):

- (62) Echt doodserieus zei die da... Kzat daar **echt zo van wtf?????** (@ValescaBuytaert, 16 oktober 2018)

De quotatieve constellatie wordt in (62) ingezet om de ontsteltenis van de spreker te conceptualiseren. Deze construal bevindt zich in termen van figuur 6 nabij het S-niveau, omdat een subjectief gegeven wordt geconceptualiseerd, en geen entiteit buiten de spreker om. Meer situationele gevallen, zoals die in par. 4.1 zijn voorgesteld, spelen zich daarentegen meer op O-niveau af: ze conceptualiseren een situatie buiten de spreker om, weliswaar middels een subjectieve reactie daarop, die echter metonymisch voor de situatie zelf gaat staan. De metonymie zorgt er hier voor dat de subset aan situationele quotatieve constellaties op een minder subjectief niveau functioneert dan de niet-metonymische gevallen.

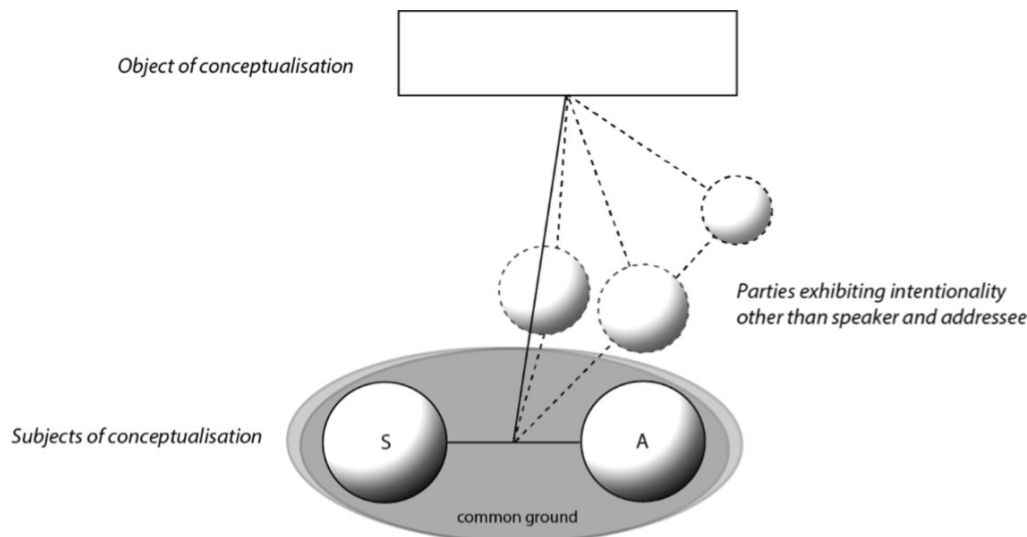
Er zijn in dit paper echter ook gevallen voorbijgekomen waarin een innerlijke toestand werd geconceptualiseerd die niet van de spreker was, maar van een derde persoon. Een voorbeeld is de *The Voice*-casus uit de inleiding, die hier wederom als illustratie zal dienen. Het tweedimensionale model in figuur 6 lijkt de complexe gesprekssituatie waarin (1) en (2) functioneren, niet aan te kunnen. Voor het gemak van de lezer herhaal ik deze zinnen hier als (63) en (64). Beide tweets reflecteerden op het gedrag van Lil Kleine in relatie tot gebeurtenissen in de talentenjacht.

(63) Lil Kleine **echt zo van** WTF? (@FeyzaKarer, 6 november 2018)

(64) Hahaha hij **is echt** “wauw u cute, maar ik care niet genoeg om je naam te onthouden” (@EllisAkosua, 4 november 2018)

In de inleiding is al, enigszins pre-theoretisch, beschreven hoe (63) en (64) tegelijkertijd toe- en beschrijven. In de paragrafen die daarop volgden is deze analyse theoretisch ingekaderd en van een uitgebreidere empirische basis voorzien. Op basis daarvan kan nu geobserveerd worden dat er in deze zinnen sprake is van een expressieve uitbeelding die is verrijkt met een subjectieve lading van de spreker, die echter niet bij de spreker blijft, maar wordt gepresenteerd als externalisering van de innerlijke toestand van een derde: in dit geval Lil Kleine. Deze innerlijke toestand wordt bovendien niet in een vacuüm gepresenteerd, maar heel duidelijk in reactie op een ander object van conceptualisering: Anouks uitspraken in (63), en auditant Maya Shanti's voorkomen in (64). Voor deze spelers is in het tweedimensionale model in figuur 6 geen plaats.

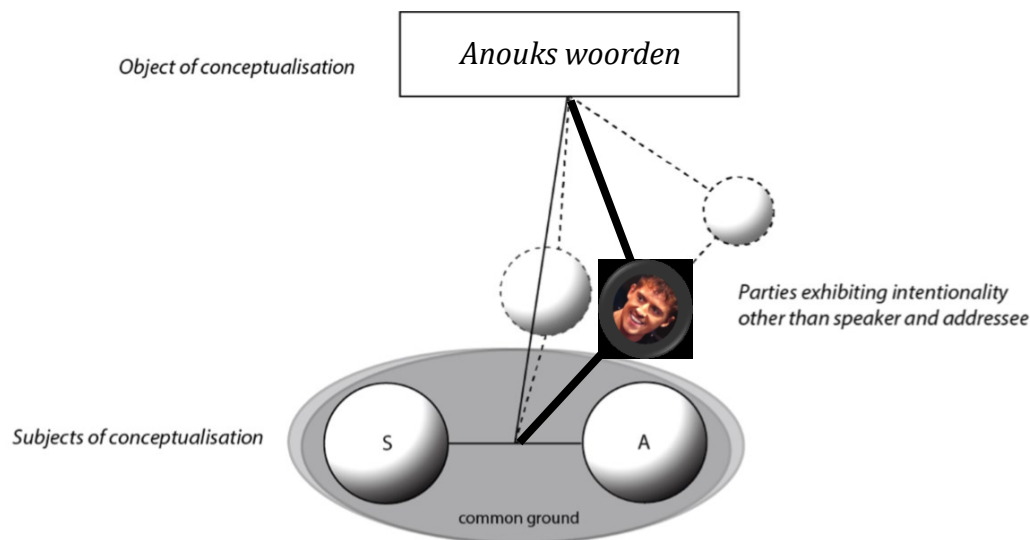
Van Duijn & Verhagen (te versch.) breiden het model dan ook met een dimensie uit, wat een *construal configuration* in drie dimensies oplevert. Dat ziet er in Van Duijn & Verhagens voorstel als volgt uit:

Figuur 7 Van Duijn & Verhagens (te versch.: 25) uitgebreide *construal configuration*

In dit model is een extra as toegevoegd, de z-as, naast de x-as tussen spreker en hoorder op het S-niveau, en de y-as tussen de *common ground* en het O-niveau. Deze as modelleert het oproepen van derde partijen zoals Lil Kleine in de huidige casus. Van Duijn & Verhagen formuleren het zo: 'Parties exhibiting intentionality other than speaker addressee', oftewel entiteiten waarvan wordt aangenomen dat ze net als de spreker en hoorder cognitieve systemen zijn met eigen innerlijke werelden, die beweegredenen hebben voor hun handelen. Dankzij deze as kunnen complexere vormen van intersubjectiviteit in gesprekssituaties worden geschematiseerd. Een belangrijke eigenschap van deze complexere vormen is dat de spreker in meerdere of mindere mate verantwoordelijkheid kan nemen voor elementen van de *construal* die zij met zo'n derde partij presenteert. Van Duijn & Verhagen illustreren dit gegeven aan de hand van Engelse 'framing adjectives' als *alleged* en *purported*, 'that relegate responsibility for parts of the presented content from the speaker to another conceptualiser' (ibid.: 18). Dit soort nuances in verantwoordelijkheid modelleren Van Duijn & Verhagen mee, door de drie assen verschillende diktes te geven al naar gelang de verdeling van verantwoordelijkheid in een bepaald geval.

Bij quotatieve constellaties die worden ingezet om de uitgebeelde houding van een derde partij te beschrijven dan wel toe te schrijven, wordt de verantwoordelijkheid over zowel spreker als derde partij verdeeld. Hoewel de spreker een selectie maakt en de uitbeelding op een bepaalde manier uitvoert (met gebruikmaking van haar eigen lichaam), en aldus op zijn minst een kleine eigen inbreng toe moet geven, wordt deze houding vervolgens wel gepresenteerd als een eigenschap van de derde partij in kwestie. Om de uitbeelding in (63) bijvoorbeeld te accepteren, moet de hoorder ermee akkoord gaan dat Lil Kleine een 'WTF?'-achtige houding tentoonspande, en intern een 'WTF?'-achtige reactie doormaakte op Anouks woorden. In termen van het 3D-model in figuur 7 dienen de z-as en de y-as vanuit de derde partij naar het object van conceptualisering toe dus te worden gearceerd; dit is weergegeven in figuur 8. De elementen met stippellijnen kunnen hierbij worden genegeerd; deze dienen slechts om te illustreren dat in principe meer partijen zouden kunnen worden opgeroepen om een nog complexere construal-configuratie te construeren.

Figuur 8 Modelmatige weergave van (63): *Lil Kleine echt zo van WTF?*

Naast een nogal subjectief niveau, zoals in (62), en zelfs een meer objectief niveau in het situationele gebruik, stellen quotatieve constellaties de spreker dus ook in staat breder intersubjectief te manoeuvreren, door het subjectieve uitbeeldingsproces ook toe te passen op de innerlijke wereld van conceptualiseerders buiten de directe gespreks-situatie. Quotatieve constellaties tonen zich daarmee een middel bij uitstek om perspectieven op zo'n manier te presenteren, dat de hoorder in het intersubjectieve onderhandelingsproces geneigd zal zijn de spreker in haar perspectief te volgen.

7 Besluit: conclusies & discussie

In dit paper ben ik ingegaan op vorm en functie van constellaties van de elementen *echt*, *helemaal*, *zo* en *van*, waaraan ik zoals in het veld gebruikelijk is met de term 'quotativiteit' heb gerefereerd. Uit het voorgaande mag echter duidelijk zijn geworden dat de constellaties niet als enige, of wellicht zelfs als primaire functie hebben om quotativiteit te markeren. De constellaties zijn sterk typerend en uitbeeldend, in het verlengde daarvan vaak performatief en in hoge mate expressief, en ze lenen zich voor subjectieve en evaluatieve verrijking die in de gehele uiting wordt geïntegreerd.

In dit onderzoek is de expressiviteit van deze constellaties getoetst en bevestigd aan de hand van verschillende sets aan kenmerken, en er is naar analogie met *van die X*-patronen tentatief gesuggereerd dat de 'extra' elementen in de constellaties (m.n. *echt* en *zo*) samen zouden kunnen hangen met expressiviteit: hoe meer van deze elementen, hoe expressiever. Ook is gedemonstreerd dat de constellaties zich op verschillende manieren lenen voor intersubjectief manoeuvreren in termen van de argumentatieve semantiek: op het S-niveau voor het externaliseren van de innerlijke gevoelswereld, maar ook op O-niveau in het metonymisch kenschetsen van situaties, en tot slot ook in een derde argumentatieve dimensie waarmee derde partijen als conceptualiseerders, met eigen innerlijke gevoelswerelden, kunnen worden gepresenteerd. Hier zijn het juist de innerlijke houdingen en toestanden van de derde partijen die op een elegante en effectieve manier door deze constellaties worden geconstrueerd. Zo kan een perspectief op de werkelijkheid worden gepresenteerd dat toe lijkt te behoren aan iemand anders

dan spreker en hoorder, waarbij mag worden verondersteld dat de spreker er in hoge mate verantwoordelijk voor is geweest, maar waarvoor de spreker niet veel verantwoordelijkheid hoeft te nemen—tenzij de hoorder haar actief in twijfel trekt.

Het is vanwege deze waslijst aan functies, waarvan quotativiteit wat mij betreft geen bijzonder prominent lid is, dat ik enige weerstand heb tegen de term *quotatief* in quotatief *van* en quotatieve constellaties. Performativiteit en vooral typificatie lijken mij belangrijkere gemene delers op de waslijst; uiteindelijk hebben ‘typificerend *van*’ en ‘typificerende constellaties’ dan ook mijn voorkeur. ‘Quotatief’ is echter zo’n gevestigde term, dat ‘quotatieve constellaties’ wellicht toch de voorkeur verdient.

Naast al deze functionele aspecten ben ik ook op de vormkant van de quotatieve constellaties ingegaan. Uit het corpusonderzoek komt naar voren dat de spreiding van werkwoorden (in elk geval op Twitter) anders ligt dan voorgaand onderzoek suggereert: het koppelwerkwoord *zijn* en de houdingswerkwoorden *liggen*, *staan* en vooral *zitten* vormen een belangrijker aandeel dan voorheen werd gedacht, of misschien dan voorheen het geval was. De aard van U in het patroon *echt zo van* U bevestigde verschillende van de hierboven genoemde functionele eigenschappen—m.n. belichaming, uitbeelding, performativiteit en subjectieve verrijking—en wees daarnaast al in de richting van het expressieve karakter dat na de vormkant werd besproken. Tot slot heb ik ge-inventariseerd welke constellaties van *echt*, *helemaal*, *zo* en *van* met de meest voorkomende werkwoorden op Twitter waren geattesteerd, waaruit kon worden geconcludeerd dat niet alle elementen evenveel voorkomen; het lijkt erop dat *zo* en met name *van* vooralsnog sterkere markeerders van quotativiteit zijn dan *echt* en *helemaal*. Hierbij is het vermoeden uitgesproken dat hier van synchrone variatie sprake is, en dat diachroon mogelijk sprake is van een op handen zijnde verandering. Welke richting die uitgaat, en hoe ver zij is gevorderd, is niet duidelijk; hier bestaat een behoefte naar verder onderzoek, bij voorkeur met een grotere set aan taalmateriaal die zodanig is geannoteerd dat quotatieve voorkomens van de relevante taalelementen systematischer en effectiever kunnen worden opgespoord.

Dit is direct een valide punt van kritiek op het huidige onderzoek: vanwege de beperkingen van het platform Twitter moesten de quotatieve constellaties handmatig worden opgezocht, hetgeen de corpusgrootte sterk heeft ingedamd. Ook stelde het gebrek aan annotaties beperkingen aan welke constellaties realistisch gezien in grote getale *konden* worden opgespoord: quotatieve elementen hebben nu eenmaal de neiging zich uit bestaande taalelementen te ontwikkelen, en in het geval van het Nederlands zijn de elementen *echt*, *helemaal*, *zo* en *van* állemaal hoogfrequent, ook in bepaalde combinaties. Om de eigenschappen van de verschillende constellaties beter in beeld te brengen moeten deze elementen op voorhand syntactisch worden gespecificeerd, waarbij een prangende open vraag is in hoeverre verschillende constellaties correleren met verschillende typen U, bijvoorbeeld in termen van expressiviteit. Deze vraag, en de andere vragen die ik in de loop van dit paper heb opgeworpen, zijn voer voor verder onderzoek.

Hoewel Twitter menig voordeel biedt—directe toegang tot recent, informeel, multimodaal, niet-ontlokt taalgebruik, om er slechts een aantal te noemen—heeft het als sociale-mediaplatform ook zijn eigenaardigheden, die afbreuk zouden kunnen doen aan de generaliseerbaarheid van de observaties die op het platform gedaan worden. Deze kwestie heb ik in paragraaf 3 expliciet niet geproblematiseerd, maar zeker in het geval van de quotatieve constellaties is het wel een relevant vraagstuk. Het is bijvoorbeeld denkbaar dat de functie van quotatieve constellaties op Twitter verschilt van die in ‘real time’ en ‘face to face’ spraakgebruik. Hoewel er dialogen in tweetvorm plaatsvinden, zijn veel tweets een manier van ‘broadcasten’ naar een gezichtsloos, amorf publiek. Het is voor te stellen dat de uitbeeldingsbehoeften in zo’n context anders zijn: misschien zijn Twitteraars in hun ‘broadcasts’ graag expressiever, of verhouden zij zich anders tot hun hoorders

in het intersubjectieve onderhandelingsproces. Dit zijn theoretische vragen die naar mijn weten voor platforms als Twitter nog onbeantwoord zijn.

Al met al lijken deze beperkingen mij voor de reikwijdte van dit onderzoek alleszins overkomelijk. Ik hoop met dit paper een uitgebreider en meer up-to-date beeld te hebben geschapen van quotativiteit in het Nederlands. In het bijzonder hoop ik een overtuigend pleidooi te hebben gepresenteerd voor het onderscheiden van quotatieve *constellaties*, in plaats van het aannemen van een quotatief primaat voor *van* alleen. Deze constellaties—van *echt* tot *helemaal* via *zo* naar *van*—duiken voortdurend op aan de quotatieve sterrenhemel; naarmate ze ons meer gaan opvallen, gaan we ze hopelijk ook steeds beter begrijpen.

Verwijzingen

- Alphen, I. van (2006). Ik had zoiets van “doei”. Interactioneel sociolinguïstische aspecten van van-citatie. In T. Koole, J. Nortier & B. Tahitu (red.), *Artikelen van de Vijfde Sociolinguïstische Conferentie*, 29-42. Delft: Eburon.
- Alphen, I. van (2008). Het zijn niet mijn woorden hoor. Gender en (pseudo-)citaten. *Tijdschrift voor Genderstudies* 11(1), 37-52.
- Augustinus, L. (2018). *Het bos van de Nederlandse zinsbouw? Ik dacht van ik weet de weg wel*. Presentatie gegeven tijdens de Dag van de Nederlandse Zinsbouw 12, Gent, 21/12/2018. Abstract en presentatie: www.meertens.knaw.nl/dagnederlandsezinsbouw/?page_id=412.
- Beliën, M. (2014). Auxiliary choice with Dutch verbs of directed motion. *Linguistics in the Netherlands* 31, 1-12.
- Beliën, M. (2017). Auxiliary choice with particle verbs of motion in Dutch. *Acta Linguistica Hafniensia* 49(2), 212-231.
- Bogaards, M. (in voorbereiding). Sitting stuck and standing scribbled. Posture verbs and participles behaving like auxiliaries and complements in Dutch.
- Bogetić, K. (2014). *Be like* and the quotative system of Jamaican English: Linguistic trajectories of globalization and localization. *English Today* 30, 5-12.
- Boogaart, R. & A. Reuneker (2017). Intersubjectivity and grammar. In B. Dancygier (red.), *Cambridge handbook of Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Broekhuis, H. & N. Corver (2015). *Syntax of Dutch: Verbs and verb phrases, Volume 2*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Brown, P. & S. Levinson (1987). *Politeness. Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bublitz, W. (2015). Introducing quoting as a ubiquitous meta-communicative act. In J. Arendholz (red.), *The pragmatics of quoting now and then*, 1-26. Berlijn: Mouton de Gruyter.
- Buchstaller, I. (2001). An alternative view of like: Its grammaticalisation in conversational American English and beyond. *Edinburgh Working Papers in Applied Linguistics* 11, 21-41.
- Buchstaller, I. (2013). *Quotatives: New trends and sociolinguistic implications*. Malden, MA: Wiley Blackwell.
- Buchstaller, I. & I. van Alphen (red.) (2012). *Quotatives: Cross-linguistic and cross-disciplinary perspectives*. Amsterdam: John Benjamins.
- Cheshire, J. & M. Secova (2017). The origins of new quotative expressions: The case of Paris French. *Journal of French Language Studies* 28, 209-234.
- Clark, H.H. (2016). Depicting as a method of communication. *Psychological review* 123(3), 324-347.
- Clark, H.H. & R.J. Gerrig (1990). Quotations as demonstrations. *Language* 66, 764-805.
- Clift, R. (2014). Visible deflation: Embodiment and emotion in interaction. *Research on Language and Social Interaction* 47(4), 380-403.
- Coppen, P. (2010). Bericht van de innerlijke stem. Synchronie en diachronie van de heb-zoiets-van-constructie. *Nederlandse Taalkunde* 15(1), 33-53.

- Coppen, P. & A. Foolen (2012). Dutch quotative *van*. Past and present. In I. Buchstaller & I. van Alphen (red.), *Quotatives: Cross-linguistic and cross-disciplinary perspectives*, 259-280. Amsterdam: John Benjamins.
- Corver, N. (2015). Interjections as structured root expressions. In M. van Oostendorp & H. van Riemsdijk (red.), *Representing structure in phonology and syntax*, 41-83. Berlijn: Mouton de Gruyter.
- Corver, N. (2016). Emotion in the build of Dutch. Deviation, augmentation and duplication. *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 132, 232-275.
- Coulmas, F. (red.) (1986). *Direct and indirect speech*. Berlijn: Mouton de Gruyter.
- Craenenbroeck, J. van (2000). Complementerend *van*. *Nederlandse Taalkunde* 5, 133-163.
- Craenenbroeck, J. van (2002). *Van* as a marker of dissociation: Microvariation in Dutch. In C.J.W. Zwart & W. Abrahams (red.), *Studies in comparative Germanic syntax*, 133-163. Amsterdam: John Benjamins.
- D'Arcy, A. (2015). Quotation and advances in understanding syntactic systems. *Annual Review of Linguistics* 1, 43-61.
- Du Bois, J.W. & E. & Kärkkäinen (2012). Taking a stance on emotion: affect, sequence, and intersubjectivity in dialogic interaction. *Text & Talk* 32(4), 433-451.
- Ducrot, O. (2009). *Slovenian lectures: Introduction into argumentative semantics* (ed. Igor Ž. Žagar). Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Duijn, M. van & A. Verhagen (te versch.). Beyond triadic communication: a three-dimensional conceptual space for modeling intersubjectivity.
- Elffers, E. (2015). Expressiviteit in taal. In S. Lestrade, P.J.F. de Swart & L. Hogeweg (red.), *Addenda: Artikelen voor Ad Foolen*, 101-114). Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.
- Erman, B. (2000). Pragmatic markers revisited with a focus on *you know* in adult and adolescent talk. *Journal of Pragmatics* 33, 1337-1359.
- Foolen, A. (2001). Marking voices in discourse. Quotation markers in English and other languages. Paper, gepresenteerd op de International Cognitive Linguistics Conference, Santa Barbara.
- Foolen, A. (2006). Het performatieve *van* opnieuw beschouwd. In T. Koole, J. Nortier & B. Tahitu (red.), *Artikelen van de Vijfde Sociolinguïstische Conferentie*, 163-174. Delft: Eburon.
- Foolen, A. (2008). New quotative markers in spoken discourse. In B. Ahrenholz, U. Bredel, W. Klein, M. Rost-Roth & R. Skiba (red.), *Empirische Forschung und Theoriebildung. Festschrift für Norbert Dittmar zum 76. Geburtstag*, 117-128. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Foolen, A. (2016). Expressives. In N. Riemer (red.), *The Routledge Handbook of Semantics*, 473-490. Oxford/New York: Routledge.
- Foolen, A., I. van Alphen, E. Hoekstra, H. Lammers, H. Mazeland & E. Pascual (2006). Het quotatieve *van*. Vorm, functie en sociolinguïstische variatie. *Toegepaste Taalwetenschap in Artikelen* 76, 137-149.
- Goldberg, A. (1995). *Constructions. A construction grammar approach to argument structure*. Chicago/London: University of Chicago Press.
- Goldberg, A. (2006). *Constructions at work. The nature of generalization in language*. Oxford: Oxford University Press.
- Golato, A. (2000). An innovative German quotative for reporting on embodied actions: *Und ich so/und er so* 'and I'm like/and he's like'. *Journal of Pragmatics* 32, 29-54.

- Güldemann, T. (2008). *Quotative indexes in African languages: A synchronic and diachronic survey*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Guz, W. (2018). Quotative uses of Polish *że* in direct speech reports. In W. Guz & B. Szymanek (red.), *Canonical and non-canonical structures in Polish*, 71-96. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Haeseryn, W., K. Romijn, G. Geerts, J. de Rooij & M. van den Toorn (1997). *Algemene Nederlandse Spraakkunst. Tweede, geheel herziene druk*. Groningen: Martinus Nijhoff Uitgevers.
- Hengeveld, K. (1994). Ik heb zoiets van: "Ze bekijken het maar!" In F.G. van Werkgem (red.), *Dubbel Nederlands: 23 opstellen voor Simon C. Dik*, 8-12. Dordrecht: ICG.
- Hilpert, M. (2014). *Construction grammar and its application to English*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Hoeksema, J. (2006). Hij zei van niet, maar knikte van ja: Distributie en diachronie van bijwoorden van polariteit ingeleid door *van*. *Tabu* 35(3-4), 135-158.
- Jucker, A.H. & S.W. Smith (1998). And people just you know like 'wow'. Discourse markers as negotiating strategies. In A.H. Jucker & Y. Ziv (red.), *Discourse makers: Descriptions and theory*. Amsterdam: John Benjamins.
- Koch, P. & W. Oesterreicher (1985). Sprache der Nähe-Sprache der Distanz. Mündlichkeit und Schriftlichkeit im Spannungsfeld von Sprachtheorie und Sprachgeschichte. *Romantisches Jahrbuch* 36, 15-43.
- Kolyaseva, A.F. (2018). The 'new' Russian quotative *tipa*: Pragmatic scope and functions. *Journal of Pragmatics* 128, 82-97.
- Koole, T., J. Nortier & B. Tahitu (red.) (2006). *Artikelen van de Vijfde Sociolinguïstische Conferentie*. Delft: Eburon.
- Lampert, M. (2013). Say, be like, quote (unquote), and the air-quotes: interactive quotatives and their multimodal implications. *English Today* 29(4), 45-56.
- Langacker, R.W. (1990). *Concept, image, and symbol: The cognitive basis of grammar*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Langacker, R. (1999). *Grammar and conceptualization*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Langacker, R.W. (2008). *Cognitive Grammar. A basic introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Lemmens, M. (2002). The semantic network of Dutch posture verbs. In J. Newman (red.), *The linguistics of sitting, standing and lying*, 103-140. Amsterdam: John Benjamins.
- Lemmens, M. (2015). Zit je te denken of ben je aan het piekeren? *Nederlandse Taalkunde* 20(1), 5-36.
- Lu, W. & A. Verhagen (2015). Shifting viewpoints: How does that actually work across languages? An exercise in parallel text analysis. In B. Dancygier, W. Lu & A. Verhagen (red.), *Viewpoint and the Fabric of Meaning: Form and Use of Viewpoint Tools Across Languages and Modalities*, 169-190. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Lucy, J.A. (1993). Metapragmatic presentationals: reporting speech with quotatives in Yucatec Maya. In J.A. Lucy & L.A. Lucy (red.), *Reflexive language: Reported speech and metapragmatics*, 91-125. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mazeland, H. (2006). "VAN" as a quotative in Dutch. In: T. Koole, T., J. Nortier & B. Tahitu (red.), *Artikelen van de Vijfde Sociolinguïstische Conferentie*, 354-365. Delft: Eburon.

- Miltner, K.M. & T. Highfield (2017). Never gonna GIF you up: Analyzing the cultural significance of the animated GIF. *Social Media + Society* 3(3), 1-11.
- Mulken, M. van (1999). Sloppy citaten in gesprekken. In E. Huls & B. Weltens (red.), *Artikelen van de Derde Sociolinguïstische Conferentie*, 325-332. Delft: Oburon.
- Opsahl, T. (2002). *Jeg bare: Hæ?! Hva skjedde her da?* [Ik slechts: Huh?! Wat is hier dan gebeurd?] MA-scriptie, Universiteit van Oslo.
- Pascual, E. (2014). *Fictive interaction: The conversation frame in thought, language, and discourse*. Amsterdam: John Benjamins.
- Pascual, E. & S. Sandler (red.) (2016). *The Conversation Frame: Forms and functions of fictive interaction*. Amsterdam: John Benjamins.
- Pennesi, K. (2007). *Be saying* quotations as demonstrations of stance: A linguistic approach to environmental conflict. *Arizona Anthropologist* 18, 1-27.
- Potts, C. (2007a). The dimensions of quotation. In C. Barker & P. Jacobson (red.), *Direct compositionality*, 405-431. Oxford: Oxford University Press.
- Potts, C. (2007b). The expressive dimension. *Theoretical Linguistics* 33(2), 165-198.
- Prior, M.T. (2015). Introduction: Represented talk across activities and languages. *Text&Talk* 35(6), 695-705.
- Quer, Josep (2011). Reporting and quoting in signed discourse. In: E. Brendel, J. Meibauer & M. Steinbach (red.), *Understanding Quotation*, 277-302. Berlijn: Mouton de Gruyter.
- Rhee, S. (2016). From quoting to reporting to stance-marking: rhetorical strategies and intersubjectification of reportative. *Language Sciences* 55, 36-54.
- Rodríguez Louro, C. (2013). Quotatives down under: *Be like* in cross-generational Australian English speech. *English World-Wide* 34(1), 48-76.
- Schlenker, Philippe (2017). Super Monsters I: Attitude and action role shift in sign language. *Semantics and Pragmatics* 10. <https://doi.org/10.3765/sp.10.9>.
- Streeck, J. (2002). Grammars, words, and embodied meanings: On the use and evolution of *so* and *like*. *Journal of Communication* 52, 581-596.
- Tannen, D. (1986). Introducing constructed dialogue in Greek and American conversational and literary narrative. In F. Coulmas (red.), *Direct and indirect speech*. Berlijn: Mouton de Gruyter.
- Tannen, D. (1989). *Talking voices: Repetition, dialogue, and imagery in conversational discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Terraschke, A. (2013). A classification system for describing quotative content. *Journal of Pragmatics* 47, 59-74.
- Tolins, J. & P. Samermit (2016). GIFs as embodied enactments in text-mediated conversation. *Research on Language and Social Interaction* 49(2), 75-91.
- Toorn, M.C. van den (1997). Nieuwnederlands (1920 tot nu). In M.C. van den Toorn, J.A. van Leuvensteijn, W.J.J. Pijnenburg, & J.M. van der Horst (red.), *Geschiedenis van de Nederlandse taal*, 479-562. Amsterdam: Amsterdam University Press.

- Vandelanotte, L. (2012). Quotative *go* and *be like*: Grammar and grammaticalization. In I. Buchstaller & I. van Alphen (red.), *Quotatives: Cross-linguistic and cross-disciplinary perspectives*, 173-202. Amsterdam: John Benjamins.
- Vandelanotte, L. & K. Davidse (2009). The emergence and structure of *be like* and related quotatives: A constructional account. *Cognitive Linguistics* 20(4), 777-807.
- Vecht, D. (2003). *De van-citatie in de Nederlandse spreektaal. Een linguïstisch en socio-linguïstisch onderzoek*. MA-scriptie, Universiteit van Amsterdam.
- Verhagen, A. (2005a). constructiegrammatica en 'usage based' taalkunde. *Nederlandse Taalkunde* 10(3), 197-223.
- Verhagen, A. (2005b). *Constructions of Intersubjectivity*. Oxford: Oxford University Press.
- Verkuyl, H.J. (1976). Het performatieve van. *Spektator* 6, 481-483.
- Vološinov, V.N. (1929 [1973]). *Marxism and the philosophy of language*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Vries, M. de (2008). The representation of language within language: A syntactico-pragmatic typology of direct speech. *Studia Linguistica* 62, 39-77.
- Wade, E. & H.H. Clark (1993). Reproduction and demonstration in quotations. *Journal of Memory and Language* 32, 805-819.
- Welschen, A. (2002). Jan gelooft van wel en ik doe dat ook. In verband met Jan Luif. cf.hum.uva.nl/poldernederlands/backup_luif/luif/bijdragen/Welschen.doc.
- Wierzbicka, A. (1974). The semantics of direct and indirect discourse. *Papers in Linguistics* 7, 267-307.
- Wikström, P. (2014). & she was like "O_O": Animation of reported speech on Twitter. *Nordic Journal of English Studies* 13(3), 83-111.
- Wikström, P. (2017). *I tweet like I talk. Aspects of speech & writing on Twitter*. Dissertatie, Karlstads Universitet.
- Wikström, P. (2018). Acting out on Twitter: Affordances for animating reported speech in written computer-mediated communication. *Text & Talk* 39(1), 1-25.
- Zenner, E., D. Speelman & D. Geeraerts. A sociolinguistic analysis of borrowing in weak contact situations: English loanwords and phrases in expressive utterances in a Dutch reality TV show. *International Journal of Bilingualism* 19(3), 333-346.

Appendix

- (I) a. Ik denk dat er sfeer **was van** "het koppie laten hangen" (@backinflow, 14 december 2018)
- b. ZEGT ZE "JA IK RUIL HET EVEN OM!" ik van ja dat moet u aan de kassa doen zegt ze deadass "ja maar jij bent het toch met me eens!" en ik **zat van** "moet alsnog bij de kassa gedaan worden je kan niet zomaar dingen in je tas stoppen" en dan zegt ze van haha bedankt loopt ze weg????? (@MYNCT0612, 13 december 2018)
- c. Ik zag een panische man met een strop om de nek en een vrouw die **keek van** Ik hoef alleen maar te trekken Je kunt je namelijk niet verweren tegen dit soort aantijgingen Dat gedetailleerde verhaal over iets wat 35j geleden gebeurde maakt mij wantrouwig (@unionseller, 29 september 2018)
- (II) a. Mama's face toen da 'k om 20:30 thuis kwam **was echt** wauw 🤔🤔🤔🤔🤔 (@KatarHarshit, 14 december 2018)
- b. [Niet geattesteerd]
- c. [Niet geattesteerd]
- (III) a. ja was echt zoooo ik **was echt van** I Cracked The System Bitches (@slytherinsea, 14 december 2018)
- b. Die vrouw die naast me kwam zitten helemaal van ja straks is 't een bom blabla ik **zat echt van** nou en dan kan r vrij weinig aan doen 😏 (@KaylWhitesides, 10 december 2018)
- c. De Takeaway-jongen kwam net langs en zei "goeienavond smakelijk!" En ik zei "doei! Smakelijk!" En da was zo gênant want die gast **keek echt van** "huh? Ik heb toch geen eten?" En ik ben gewoon beginnen lachen en heb de deur van miserie toegedaan (@noa_tuyaerts, 1 december 2018)
- (IV) a. Kwas is als een van de eerste in de klas en de docent zei zo tegen mij "amai Sofie" ma kwas aant geeuwen, dus kzeg zo oei sorry en die **was zo** "nene, ge bent is op tijd!" nouuuu
- b. Ik **zat zo** 🤔 (@SponzertB, 1 december 2018)
- c. Kijk maar in de mijn kpn-app, je zal zien dat het ertussen staat 😏. Ik **keek zo:** 25000 👁️! Why? 😏😏.... (@klink_sonja, 4 december 2018)

- (V) a. Net naar een impro jazz gezien. De pianist **was echt zo** [GIF] (@arnodegrootte, 25 november 2018)
- b. Ja. Ik **zat echt zo: ben ik echt zo ziek dan? Dat ik dit nodig heb?** Au... maar het is wel zo denk ik (@WheelieNick, 19 november 2018)
- c. Ik was naar iemand zn hond aan het kijken en dat baasje (40??) **keek echt zo** 😊 terug hallo je bulldog is leuk niet jij (@elinemariaaa, 30 september 2018)
- (VI) a. Daarbij, sorry dat ik het zeg maar letterlijk 90% van mijn klas snapt überhaupt memes niet. Ze had ook Mc Donalds memes opgezocht, een klasgenoot voor me: "ik snap hem niet". Ik **was echt zo van.... zo moeilijk is ie niet eens maar oké.** (@Mariesutopia, 13 december 2015)
- b. Ja toch like ik **zat echt zo van** [GIF] (@mixedbint, 12 december 2018)
- c. Een keer tijdens sex zei een chick doe je dit ook bij al je andere chicks. Ik **keek echt zo van, this bitch thinks I have a thousand bitches..** (@TallAssNiggaSam, 9 december 2018)
- (VII) a. [Niet geattesteerd]
- b. [Niet geattesteerd]
- c. [Niet geattesteerd]
- (VIII) a. Mijn dochter moest mee En die nieuwe meester geeft mij een hand, draait zich vervolgens naar mijn dochter en begint met haar te praten En ik **was helemaal van, oke ik kom zo wel aan de beurt** (@NandaOudejans, 30 augustus 2018)
- b. Okee ik las zojuist een van m'n eigen tweet en **zat helemaal van 'woooowww me two gurl'** en toen zag ik dat het m'n eigen account was en wou ik ff huilen😭😭😭 (@awkwardishannah, 8 september 2018)
- c. "@BabetteBabettex: @xkhadija010 je **keek helemaal van , oke moet ik nu zwaaie ?** Hahaha" hahaha ik wist niet wie daarna zag ik het goed (@xKMRD_, 21 januari 2013)
- (IX) a. Wooooooo even cool doen: ik was dus vorig jaar heel toevallig in een bar in Londen en ineens loopt zij binnen en ik **was echt helemaal OOOOHHHHMYMYMYMYGOOOOOOAAAAWD AI FALLOO JOE ON INSTAGREM** (@De_Egyptologe, 29 juni 2018)
- b. [Niet geattesteerd]
- c. @frederikemosch ; 'FRIKANDEL IS HEILIG !!!' hahaha en blijkbaar stond er zo'n jongetje dus die **keek echt helemaal O.O** hahahhah prachtig (@AnnedenHertog, 5 december 2012)
- (X) a. @Laurens__ me ma ging al prijzen looken Enso ds denk wel ze **was helemaal zo ja das leuk en alles q** (@rlbd_, 12 augustus 2013)

- b. Voor die iris scan moest ik heel erg verbaasd kijken dus ik **zat helemaal zo** 0_0¹⁸ echt om te janken 😊 (@DespiertoHabbo, 22 januari 2016)
- c. @liefmeisjx jij **keek helemaal zo** wtf is dat Oguzhann maar je zy niks xd. (@Gulen04, 2 juni 2013)
- (XI) a. Helemaal waar tho, **was echt helemaal van** WOW want uw foto op twitter is totaal anders! (@portraitsbytrix, 21 september 2016)
- b. @MitchellVoeten michelle **zat echt helemaal van** ohmygawd dit is echt leuk xd (@QUINT_, 29 juli 2015)
- c. Mn hond gleed het uit in de sneeuw en **keek echt helemaal van** wat is dit nou? (@TessaVanA, 31 januari 2012)
- (XII) a. @merellove_ hahahaha jaa iknow ik **was echt helemaal zo** MAM DAT IS HESTER hahaha :D emmy viel op koninginnendag eig ook al op vond ik :D (@niieeen_, 12 mei 2013)
- b. Me to! Ik **zat echt helemaal zo** YEAHH! Xdd (14 december 2012)
- c. [Niet geattesteerd]
- (XIII) a. Jaaaa ik huilde en ze **was helemaal zo van** je hoeft niet te huilen en ze was zoouooooou lief 🍷🍷🍷 (@MysticOncerx, 19 juli 2018)
- b. **Zat helemaal zo van** yes om 22:00 heb ik weekend en nu blijkt ik eigenlijk al vanaf 11:00 weekend te hebben. (@LizSenna_, 22 januari 2015)
- c. @xFvdH hij **keek helemaal zo van** huh en vroeg waar ik hem had laten zetten en hoe duur dat grapje kostte (@loveut, 25 mei 2012)
- (XIV) a. je **was echt helemaal zo van** oke maar tyf nou maar weer op want het is toch niks nieuws (@vicesking, 20 oktober 2018)
- b. oh hahaha, ja ma ik **zat echt helemaal zo van** shit ik had een dagticket voor zaterdag (@mirageboca, 25 september 2016)
- c. [Niet geattesteerd]

¹⁸ Hier is U niet onderstreept—anders is de emoticon niet goed zichtbaar—maar voor de duidelijkheid: U is hier geanalyseerd als 0_0.